

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Područje istraživanja	1
1.2. Hipoteza i ciljevi rada	2
1.2.1. Hipoteza rada	2
1.2.2. Ciljevi rada	2
1.3. Teorijska podloga za izradu diplomskog rada	2
1.4. Predviđene metode obrade sadržaja	2
1.5. Predviđena ograničenja pri obradi sadržaja	3
1.6. Predviđeni sadržaj	3
2. POJAM I VRSTE KREDITA	4
2.1. Opšte karakteristike kredita	4
2.2. Vrste kredita	5
2.3. Postupak odobravanja i korišćenja kredita	7
2.3.1. Podnošenje zahtjeva za kredit	8
2.3.2. Razmatranje i obrada kreditnog zahtjeva	9
2.3.3. Rješenje po kreditnom zahtjevu i izvještaj tražiocu kredita	10
2.3.4. Zaključivanje ugovora o kreditu	10
2.3.5. Korišćenje i vraćanje kredita	11
2.4. Poslovni odnos između klijenta i banke	11
2.5. Oblici obezbjeđenja plasmana banke	12
3. KREDITIRANJE STANOVNIŠTVA	14
3.1. Procjena kreditne sposobnosti	15
3.2. Vrste kreditiranja stanovništva	17
3.3. Rizici kreditiranja stanovništva	19
3.4. Razlika između kreditiranja privrede i stanovništva	20
4. POTROŠAČKI KREDIT	22
4.1. Karakteristike potrošačkih kredita	22
4.2. Ugovor o potrošačkom kreditu	25
4.3. Direktiva Evropske unije o potrošačkom kreditu	27
4.3.1. Uticaj Direktive i veličina tržišta potrošačkih kredita	27
4.3.2. Oslanjanje na potrošačke kredite u EU	28
4.3.3. Nosiocima zaštite potrošača u Republici Srpskoj	29
4.4. Trendovi kod potrošačkih kredita	29
5. ISTRAŽIVAČKI RAD – PONUDE POTROŠAČKIH KREDITA U REPUBLICI SRPSKOJ...	30
5.1. Uvod	30
5.1.1. UniCredit Bank Banja Luka	30
5.1.2. Nova banka a.d. Banja Luka	31
5.2. Ponude potrošačkih kredita	31
5.2.1. Ponuda potrošačkog kredita u Nova banka a.d Banja Luka	31
5.2.2. Ponuda potrošačkog kredita u UniCredit Bank Banja Luka	33
5.3. Zaključak istraživanja	34
6. ZAKLJUČAK	36
7. LITERATURA	37

SADRŽAJ TABELA

<i>Tabela 5.2.1. Nenamjenski kredit Nova banka a.d. Banja Luka</i>	32
<i>Tabela 5.2.1. Anuitetni plan</i>	32
<i>Tabela 5.2.2. Nenamjenski kredit Unicredit banka a.d. Banja Luka</i>	33
<i>Tabela 5.2.2. Anuitetni plan</i>	33

1. UVOD

1.1. Područje istraživanja

Kreditiranje stanovništva podrazumijeva odobravanje raznih vrsta namjenskih, kao i nenamjenskih kredita za podsticanje raznih vidova potrošnje, rješavanje primarnih stambenih potreba, i poljoprivrednom stanovništvu za obavljanje, razvoj i unapređenje privredne djelatnosti.

Kreditiranje potrošača staro je gotovo koliko i trgovina, ali se moderna upotreba potrošačkog kredita povezuje sa razvojem industrijskog kapitalizma, a posebno sa pojavom masovne prodaje potrošnih dobara.

Kreditni poslovi su najčešći i najznačajniji bankarski poslovi u privredi, jer se savremene privredne aktivnosti u najvećoj mjeri zasnivaju na kreditima. Oni predstavljaju oblik plasmana novčanih sredstava, koji omogućuju vršenje privrednih aktivnosti preduzeća i drugih privrednih organizacija kao i građana.

Odobravanje kredita klijentima suština je poslovanja banaka i oni su osnovna komponenta aktive većine banaka koje odobravaju zajmove stanovništvu. Za njih, zajmovi su osnovni izvor prihoda od poslovanja, ali i glavni izvor izloženosti riziku.

Putem kredita podstiče se i omogućava privredna aktivnost i privredni život uopšte. Krediti utiču na ekonomski razvoj. Stručnjaci često govore da se veoma brzo može uočiti u kojim zajednicama banke dobro posluju kada je u pitanju odobravanje zajmova - dokaz privrednog razvoja obično se nalazi svuda oko nas u obliku novih stambenih objekata, novih poslovnih kompanija i sl.

Osnovne karakteristike potrošačkih kredita ogledaju se u tome da su krediti koji imaju uglavnom standardizovane i relativno uprošćene metode kreiranja, relativno najkraće rokove otplate (prosječno do 2 godine) i manjeg su obima.

Potrošački krediti namjenjeni su za kupovinu trajnih potrošnih dobara (namještaja, računara, proizvoda bijele tehnike, proizvoda građevinskog materijala i drugih proizvoda i opreme), kao i za plaćanje raznih usluga (turističkih, obrazovnih, zdravstvenih).

Ekonomska uloga potrošačkog kredita je inteziviranje potrošnje, robe iznad kupovne moći potrošača od one kojom u momentu kupovine raspolažu.

Potrošačke kredite koriste potrošači koji nisu u stanju da u cjelini i odmah isplate cijenu za stvar koja im je potrebna, pa im kredit omogućava da do iste dođu na povoljniji način, time što će ga isplaćivati u ratama u dužem vremenskom periodu.

Ulazak u savremeno potrošačko društvo ukazao je na jedan novi, širi socijalni kontekst, čiji osnov leži u nejednakosti ugovornih strana, pa samim tim dovodi u pitanje efikasnost isključivo privatnopravnog regulisanja prava potrošača u materiji kreditiranja.

Regulisanje potrošačkog kredita je kompleksan zadatak s obzirom da zakonodavac mora dobro da poznaje ugovorno pravo i bankarsku praksu koja je stvorila brojne modalitete ugovora o potrošačkom kreditu i različite pravne odnose povodom odobravanja, korišćenja i vraćanja kredita. S tim u vezi smatra se da su od posebnog značaja odredbe o informisanju, zabrani nekorektnih ugovornih klauzula (u tipskim ugovorima).

U osnovi, propisi o potrošačkom kreditu su po svojoj prirodi ekstremno tehnički i predstavljaju antitezu onoga što predstavljaju propisi o zaštiti potrošača čija je osnovna karakteristika jednostavnost i lako razumijevanje.

Rizici potrošačkih ugovora sa aspekta oblika i vrste, zavise kako od vrste, tako i od njihove namjene i načina korišćenja: nemogućnost potpune identifikacije tražioca, tražilac se obraća banci koja je jako udaljena od njegovog stana i posla gdje radi, tražilac prima poštu na adresu prijatelja, jako mu se žuri da mu se odobri kredit, informacije o tražiocu su kontradiktorne, tražilac često mijenja zaposlenje i slični rizici.

1.2. Hipoteza i ciljevi rada

1.2.1. Hipoteza rada

Ovim radom pokušaćemo dokazati hipotezu :

„Potrošački krediti predstavljaju podsticanje raznih vidova potrošnje, preko kojih stanovništvo podmiruje svoje potrebe i na taj način podstiče proizvodnju“.

1.2.2. Ciljevi rada

Pored osnovnog cilja, da potrošački kredit obezbjeđuje sredstva za kupovinu trajno potrošnih sredstava i plaćanje raznih usluga, kao i rješavanja raznih primarnih potreba u svakodnevnom životu, ovim radom obuhvatićemo i neke druge aspekte potrošačkog kredita kao ko su:

- karakteristike potrošačkih kredita
- značaj potrošačkog kredita za krajnje korisnike
- elementi i sadržina ugovora o potrošačkom kreditu
- socijalni aspekt potrošačkog kredita
- trendovi kod potrošačkih kredita

1.3. Teorijska podloga za izradu diplomskog rada

U toku pisanja ovog rada korišćena je domaća stručna literatura, priručnici, zakoni i druga literatura. Takođe, od velike koristi su bila stečena predznanja iz proučavane oblasti koja su na adekvatan način pronašla svoje mjesto u samom radu. Istraživački rad obuhvata analizu ponuda potrošačkih kredita Nove banke a.d. Banja Luka i UniCredit banke a.d. Banja Luka (ponuda kredita, kamatna stopa, povoljnost pojedinih kredita, uslovi kredita i slično).

1.4. Predviđene metode obrade sadržaja

Pri izradi diplomskog rada korišćene su sljedeće metode:

- Metoda analize,
- Metoda deskripcije,
- Metoda dedukcije i indukcije

1.5. Predviđena ograničenja pri obradi sadržaja

Ono što bi smo mogli navesti kao nedostatak ili ograničenje prilikom istraživanja ove teme je škrtošć informacija i nedovoljan pristup pojedinim oblastima vezanih u vezi sa ovom problematikom u praktičnom dijelu rada.

1.6. Predviđeni sadržaj

Diplomski rad je podijeljen u 6 dijelova.

Prvi dio diplomskog rada obuhvata uvodna razmatranja.

U drugom dijelu biće predstavljen glavni cilj, pojam i vrste kredita kao i problematika u vezi sa ovom temom, što se tiče podnošenja zahtjeva za kredit, razmatranje, obrada, korišćenje, vraćanje kredita.

U trećem dijelu biće predstavljeno kreditiranje stanovništva, karakteristike, vrste kredita, kreditna sposobnost, kao i ostali elementi predviđeni za poslove kreditiranja stanovništva, rizici kreditiranja stanovništva kao i razlika između kreditiranja privrede i stanovništva.

U četvrtom dijelu biće obrađen potrošački kredit, kao i prava potrošača usvojena od strane UN, Direktiva EU o potrošačkom kreditu.

U petom dijelu biće obrađen praktični rad o potrošačkom kreditu, upoređivanje i analiziranje uslova potrošačkih kredita u pojedinim bankama.

U šestom dijelu predstavljen je završni dio rada, zaključak koji predstavlja sintezu istraživanja u diplomskom radu.

2. POJAM I VRSTE KREDITA

2.1. Opšte karakteristike kredita

Pod kreditom se podrazumijeva dužničko-povjerilački odnos u kome povjerilac ustupa pravo raspolaganja novčanim sredstvima dužniku na izvjesno vrijeme i pod izvjesnim uslovima (pokriće, kamata, rok, način otplate i slično). Kredit potiče od latinske riječi *creditum* što znači kredit ili zajam, odnosno od riječi *credo, credere* što znači vjerovati.

Kredit je privremena usluga koju čini povjerilac dužniku, tako što mu ustupa na raspolaganje određenu sumu novca ili neki predmet, što ukazuje da kredit odvaja pravo raspolaganja od sopstvenosti. Ono što je bitno kod kredita jeste načelo povratnosti, odnosno dužnik ima obavezu da vrati povjeriocu uzeti kredit kad istekne rok trajanja kreditnog ugovora. Ovo načelo razlikuje kredit od poklona, donacija, regresa, subvencija, i nekih drugih oblika davanja.

Kredit se po pravilu daje uz određenu kamatu, koja predstavlja naknadu za korišćenje sredstava koja su dužniku ustupljena na privremenu upotrebu i raspolaganje.

U društveno-ekonomskim formacijama koje su prethodile robno-tržišnoj proizvodnji, odnosno kapitalizmu, kredit je imao prirodni i isključivo potrošački karakter. Kredit se kao ekonomska kategorija pojavljuje sa nastankom robnonovčanih odnosa.

U kapitalističkim uslovima proizvodnje, novac koji se pozajmljuje u obliku kredita više ne funkcioniše samostalno i van proizvodnje, jer kredit u zemljama tržišne ekonomije nema isključivo potrošački karakter, već se prvenstveno upotrebljava za pokretanje proizvodnje.

Novčani kredit u zemljama tržišne ekonomije izjednačava se sa svim ostalim vrstama robe, iako kredit ima posebno tržište i posebnu cijenu koja se izražava u visini kamatne stope.

Veliki značaj kredita i njegovog uticaja izražava se u njegovoj mobilizatorskoj ulozi.

Bez organizovanog kreditnog angažovanja, velike sume novca koje se nalaze i u privredi i kod stanovništva bile bi neiskorišćene. Pošto se mobilišu i koncentrišu, sredstva se bankarskim kreditima dovode tamo gdje su najpotrebnija i najkorisnija, time se ubrzava reprodukcija i doprinosi jačanju proizvodnih snaga. Za kredit se često kaže da postajesredstvo usmjeravanja razvoja i privrednih kretanja. Sa finansijskog i ekonomskog aspekta, u zemljama tranzicije kredit ima isti značaj.

Kredit je postao masovan bankarski proizvod, orijentisan na široku grupu klijenata banke, kako preduzeća tako i stanovništva preko kojih građani podmiruju svoje potrebe. Kredit u savremenim uslovima predstavlja multivrsni bankarski posao i jedan od najznačajnijih instrumenata u oblasti politike plasmana banke.

U privrednom životu i finansijskoj praksi mogu se nabrojati sljedeće najznačajnije funkcije kredita:¹

Mobilizatorska funkcija kredita- osnovna funkcija kredita jeste mobilizacija svih novčanih sredstava koja se u društvu i privredi privremeno nalaze van proizvodne i prometne funkcije, kako bi se najefikasnije alocirala na korisnike.

¹ Đukić, Đorđe, Vojin Bjelica i Života Ristić. 2003. *Bankarstvo*. Beograd: Ekonomski fakultet, str.412.

Kontinuitet reprodukcije uz kreditnu podršku- omogućuje likvidnost i kontinuitet proizvodnje (prosta reprodukcija), doprinosi ubrzavanju i povećavanju reprodukcije (proširena reprodukcija) i regulisanju ponude i tražnje na tržištu (ravnoteža robnonovčanih odnosa).

Kredit obezbjeđuje likvidnost i stabilnost privređivanja- ova funkcija dolazi do izražaja pri obezbjeđivanju sredstava u periodu dok se proizvodnja ne realizuje, posebno u organizacijama sa sezonskim karakterom proizvodnje i prodaje.

Kredit djeluje i kao regulator ponude i tražnje na tržištu- on omogućuje da se kupci na tržištu pojavljuju kao potrošači i onda kad nemaju dovoljno sopstvenih sredstava. Time se doprinosi stabilizaciji cijena i smanjenju nivoa zaliha, čime se ubrzava proces reprodukcije.

Uticaj kredita na međunarodnu ekonomsku razmjenu- izvozni kredit je postao sredstvo konkurentske borbe, posebno u osvajanju novih tržišta, za šta je potrebna kreditna podrška pri plasmanu robe. Konkurencija i zaštitne mjere na inostranom tržištu ne mogu se više prevazići kvalitetom i cijenom proizvoda, već prije svega kreditnim i drugim uslovima plaćanja koje izvoznik nudi kupcima robe.

Kredit kao mobilizator razvoja privredno nedovoljno razvijenih područja- ima poseban značaj u međunarodnim privrednim odnosima za razvoj privredno nedovoljno razvijenih zemalja, jer se pomoću njega lakše može prebroditi nedostatak sopstvene akumulacije i ubrzati razvoj.

Kontrolna funkcija kredita u privredi- predstavlja važan oblik ukupne finansijske kontrole. Pomoću kredita se ostvaruje permanentna kontrola poslovanja preduzeća koja se kreditiraju. Banka koja daje kredit, po pravilu, uslovljava svog klijenta da cijelokupno finansijsko poslovanje obavlja uz njeno posredovanje. Ona kontroliše klijenta koji koristi njen kredit da ga zaista namjenski upotrebljava, da posluje rentabilno, da nema nenaplativih i sumnjivih potraživanja i da su zalihe iskazane prema realnim cijenama. Važan oblik kontrolne funkcije kredita zasniva se na obavezi dužnika da uzeti kredit mora otplatiti banci u utvrđenom roku. Svako odstupanje od ugovorenog roka signalizira banci da ima poremećaja u procesu reprodukcije i ukazuje da treba preduzeti konkretne mjere za naplatu kredita.

Međutim, i pored velikog značaja i uloge kredita treba obratiti pažnju i na negativne efekte koje kredit može izazvati za stanovništvo. Gubitak radnog mjesta kao i razni zdravstveni problemi i slični razlozi mogu da ugroze njihovu sposobnost da otplate neizmireni kredit.

2.2. Vrste kredita

Kredit se razvrstavaju prema nizu kriterijuma:²

1. Prema obliku u kojem se daje, kredit se može podijeliti na:

- *Naturalni-* kredit koji se daje u nekom realnom obliku (žitu, stoci i slično), on je praoblik kredita i danas je veoma rijedak.
- *Robnonovčani-* kredit koji se daje u robu, a vraća u novcu. Ovakav oblik se najčešće praktikuje između poslovnih subjekata.
- *Novčani* – organizovani kredit se daje i koristi u novcu, tako da se pod pojmom kredita danas uglavnom podrazumijeva novčani kredit.

² Đukić, Đorđe, Vojin Bjelica i Života Ristić. 2003. *Bankarstvo*. Beograd: Ekonomski fakultet, str. 414.

2. Prema upotrebi tj. prema namjeni korišćenja sredstava, krediti mogu biti:

- *Potrošački*- kredit koji se zaključuje radi povećanja potrošačke moći dužnika, on je samo direktno neproduktivan, jer indirektno utiče na povećanje proizvodnje.
- *Proizvođački*- krediti koji se koriste da bi se uvećala proizvodna moć dužnika, i njegova svrha je da poveća potrošačku moć direktnim povećanjem proizvodnje. Proizvođački krediti mogu biti:
 - *Obrtni*- krediti za obrtne potrebe su oni kojima se nadoknađuje nedovoljnost potrebnih obrtnih sredstava preduzeća. Najčešće se koristi za finansiranje redovnog procesa proizvodnje. Osnovna karakteristika obrtnog kredita je što se u kratkom roku može pretvoriti u novac i vratiti.
 - *Investicioni*- krediti koji se odobravaju za nabavku osnovnih sredstava i za izgradnju novih pogona i fabrika radi povećanja proizvodnje, tako da oni duže zadržavaju svoj primarni oblik, pa se odobravaju na duže rokove, jer sredstva za ove kredite potiču iz ostvarene akumulacije i otplaćuju se iz tih sredstava.

3. S obzirom na rok odobravanja i naplate, krediti mogu biti:

- *Kratkoročni*- traju od jednog dana do dvije godine.
- *Srednjoročni*- dospijevaju u roku od 2 do 10 godina.
- *Dugoročni*- rok dospijeca prelazi 10 godina.

4. Sa gledišta povjerioca, odnosno subjekta koji daje kredit, krediti se mogu razvrstati na:

- *Privatne*
- *Zadružne*
- *Bankarske*
- *Javne*
- *Domaće*
- *Inostrane*

5. Sa gledišta dužnika, odnosno korisnika kredita, razlikuju se:

- *Zemljoradnički*
- *Zanatski*
- *Trgovački*
- *Otkupni*
- *Industrijski*
- *Komunalni*
- *Državni krediti*

6. Prema obezbjeđenju kredita postoje:

- *Lični (personalni)*- kredit koji se daje jednom licu ili preduzeću bez specijalnog pokrića. Ova vrsta kredita naziva se još i blanko-kredit, a u trgovini otvoreni kredit. Tipični lični kredit je mjenični kredit.

- *Pokriveni (realni)*- kredit za čiju se podlogu ili pokriće uzimaju u zalogu realne vrijednosti iz kojih se povjerilac može naplatiti ako dužnik ne ispuni svoje obaveze. U grupu realnih kredita spadaju: hipotekarni, založni, garantni i drugi.

7. S obzirom na uslove otplate, krediti se dijele na:

- *Cijele*- kredit se vraća u roku u cijelom iznosu.
- *Obročene*- kredit se likvidira u ugovornim otplatnim sumama.
- *Amortizacioni*- otplaćuju se polugodišnje ili godišnje, u jednakim anuitetima u kojima opada ukamaćenje, a raste otplata, i to prema utvrđenom planu za unaprijed ugovoreni rok korišćenja i otplate kredita.

8. U odnosu na plaćanje kamate, krediti se mogu podijeliti na:

- *Kamatne*
- *Bezamatne*

9. S obzirom na oblik u kome su dati, krediti se dijele na:

- *Eskontne (mjenične)*
- *Lombardne (založne)*
- *Hipotekarne*
- *Kredite po tekućem računu*
- *Isplatne*
- *Garantne*

10. Za statističke svrhe važna je podijela na:

- *Odobreni*
- *Iskorišćeni*
- *Planirani*
- *Neplanirani*

U bankarskoj praksi koriste se još neka razvrstavanja kredita:³

- *Stalni kredit*- kredit koji stalno stoji na raspolaganju
- *Povremeni kredit*- koristi se samo povremeno
- *Namjenski krediti*- krediti koji se daju isključivo za neku svrhu.
- *Opšti krediti*- krediti za koji ne postoji uslov korišćenja.
- *Uvoznički*
- *Izvoznički*
- *Sanacioni*
- *Sezonski i dr.*

³ Đukić, Đorđe, Vojin Bjelica i Života Ristić. 2003. *Bankarstvo*. Beograd: Ekonomski fakultet, str.416.

2.3. Postupak odobravanja i korišćenja kredita

Postupak kreditiranja podrazumijeva sve pravne i ekonomske radnje koje preuzima tražilac kredita, odnosno koje čini poslovna banka da bi se odobrio kredit.

Svaki postupak kreditiranja treba da ima sljedeće faze:

- podnošenje zahtjeva za kredit,
- razmatranje i obrada kreditnog zahtjeva,
- rješenje po kreditom zahtjevu,
- zaključivanje ugovora o kreditu,
- korišćenje i vraćanje kredita.

2.3.1. Podnošenje zahtjeva za kredit

Prvi uslov da bi se odobrio kredit odnosi se na podnošenje zahtjeva za kredit poslovnoj banci od strane tražioca kredita.

Zahtjev za kredit treba da sadrži sljedeće elemente:

- namjenu kredita,
- visinu kredita,
- uslove korišćenja kredita,
- instrumente obezbjeđenja urednog vraćanja kredita.

Tražilac kredita treba da je upoznat sa visinom kamatne stope i rokom vraćanja kredita. Kreditni zahtjev treba da sadrži i lične podatke o tražiocu kredita. Podaci se odnose na:

- ime i prezime tražioca kredita,
- njegov lični broj,
- mbroj i mjesto izdavanja lične karte,
- mjesto i adresu stanovanja,
- podatke o članovima domaćinstva,
- broj računa u banci preko koga podnosilac kreditnog zahtjeva ostvaruje lično primanje.

Uz kreditni zahtjev prilaže se i ovjera podataka od strane poslodavca, za tražioca kredita. U ovjeri se navode podaci o radnom mjestu, prosječnoj zaradi tražioca kredita (prosjeak posljednja tri mjeseca) i o postojećem opterećenju ličnih primanja tražioca kredita. Istu ovjeru podnosi i žirant (ili više žiranata) uz izjavu da jemči solidarno kao jemac platac za isplatu cjelokupnog duga.

Pored ovih elemenata, neophodno je da tražilac kredita priloži detaljno obrazloženje potrebe za kreditom, kao i dokumentaciju neophodnu za odobravanje određene vrste kredita. Samo u izuzetnim slučajevima poslovna banka može odstupiti od obrazloženja i dokumentacije za traženje kredita. Za banku od posebne važnosti je da se traženi elementi jasno i konkretno odrede.

Sa stanovišta efikasnosti, neophodno je već u fazi podnošenja zahtjeva za kredit utvrditi da li korisnik kredita ispunjava sve kriterijume određene banke. Svi podaci dati poslovnoj banci uz zahtjev za kredit predstavljaju poslovnu tajnu. Obrazloženje kreditnog zahtjeva ima svrhu da

opravda namjenu i potrebu za kreditom. Putem obrazloženja objašnjavaju se poslovnoj banci materijalni i finansijski efekti koji će se ostvariti odobravanjem kredita. Kompletno obrazloženje, a posebno pojedini njegovi dijelovi, treba da budu potkrepljeni odgovarajućom dokumentacijom.

Dokumentacija koja se podnosi uz zahtjev za odobrenje kredita definiše se u zavisnosti od poslovnog odnosa između tražioca kredita i banke. Dokumentacija se definiše u zavisnosti od: vrste kredita, obima kredita, namjene kredita, ročnosti i slično. Ako je u pitanju investicioni kredit, potrebno je priložiti investicioni elaborat, planove, crtež, skice, predračune, proračune i drugo. Ako je u pitanju kredit za obrtna sredstva, tada se u obimu dokumentacije pravi razlika o tome: da li se radi o trajnim obrtnim sredstvima ili o povremenim obrtnim sredstvima.

2.3.2. Razmatranje i obrada kreditnog zahtjeva

Obrada kreditnog zahtjeva vrši se od strane posebne službe u poslovnoj banci, tj. od strane kreditnih referenata. U određenim slučajevima, pogotovo ako je riječ o zahtjevu za odobrenje investicionog kredita neophodno je pored kreditnih referenata uključiti i druge eksperte, komisijski da bi se obradili i tehničko-tehnološki aspekti zahtjeva.

Referenti, pri tom, analiziraju dva aspekta zahtjeva: formalno-pravni i materijalno-finansijski - ekonomski. U prvom slučaju se odgovara na pitanje da li je zahtjev podnijeti na određeni predviđen način i da li se može uopšte uzeti u obradu. Sa ekonomskog stanovišta se analizira realnost finansijskih potreba zajmotražioca, njegova kreditna sposobnost i realna ekonomski opravdanost zahtjeva. Posebno je važno, sa ekonomskog stanovišta, da se utvrdi stepen kreditnog rizika.

Pri tom se zapravo analiziraju faktori kreditne sposobnosti klijenta, tj.:

- Karakteristike zajmotražioca i njegova spremnost da vrati kredit,
- Kapacitet zaduženja,
- Kapital potencijalnog dužnika,
- Instrumenti obezbjeđenja i
- Opšte ekonomske prilike koje utiču na uspješnost poslovanja klijenta.

Kompletnu kreditnu analizu referenti vrše na osnovu podnijetog kreditnog zahtjeva, obrazloženja i priložene dokumentacije. Međutim, referenti u cilju detaljnije analize mogu da zahtijevaju od klijenta dopunsko obrazloženje ili dopunsku dokumentaciju, uključujući ovlašćenje da izvrše neposredan uvid u poslovne knjige klijenta.

Na osnovu izvršene analize sačinjava se kreditni referat, koji uobičajeno sadrži sljedeće elemente:

- Naziv, sjedište i djelatnost zajmotražioca,
- Kreditna sposobnost klijenta,
- Step en izvršenja obaveza prema banci u prethodnom periodu,
- Iznos zahtjevanog kredita,
- Namjena traženog zaduženja,
- Dinamika korišćenja kredita, i
- Projekcija očekivanih efekata.

Obavezno je da referent na kraju referata sačini i zaključak koji zapravo predstavlja prijedlog

odluke odgovarajućem organu koji odobrava zahtjev za kredit - kreditnom odboru banke. Zaključak sadrži sljedeće elemente:

- Iznos kredita,
- Namjena kredita,
- Rok otplate kredita,
- Kamatna stopa, način korišćenja kredita,
- Način otplate i
- Učešće klijenta.

Treba imati u vidu da se zaključak i uslovi kredita u pravilu razlikuju od onoga što je sadržano u zahtjevu za odobrenje kredita, naročito u pogledu uslova kreditiranja.

2.3.3. Rješenje po kreditnom zahtjevu i izvještaj tražiocu kredita

Na osnovu zaključka iz kreditnog referata, kreditni odbor banke donosi rješenje koje prosljeđuje tražiocima kredita. Odluku koju donesu organi upravljanja banke, na osnovu zahtjeva za odobravanje kredita treba sprovesti. Ukoliko je odluka o podnijetom zahtjevu negativna, o tome se podnosilac zahtjeva obavještava pismenim putem, uz njeno obrazloženje, a ako je odluka usvojena, podnosilac zahtjeva se takođe obavještava i ujedno poziva na sklapanje ugovora o kreditu, između poslovne banke i preduzeća tražioca kredita. Uslovi pod kojima se odobrava kredit treba da su navedeni i u rješenju i u ugovoru o kreditu. Radi bržeg obezbjeđenja kreditnih sredstava neophodno je tražioca kredita što ekspeditivnije obavijestiti o sadržini rješenja po kreditnom zahtjevu.

2.3.4. Zaključivanje ugovora o kreditu

Ugovor o kreditu je dvostrana izjava volje kreditora i kreditovanog, tako da obaveznomora biti u pismenoj formi i obuhvata sve posebne uslove pod kojima se kredit odobrava. Ugovori o kreditiranju kao i o sredstvima obezbjeđenja za odobreni kredit uglavnom predstavljaju tipske ugovore koje banka prezentuje svojim komitentima na potpisivanje.

Ugovor o kreditu treba da sadrži:

- naziv davaoca i primaoca kredita
- iznos odobrenog kredita
- namjenu kredita
- vremenski rok korišćenja kredita
- vremenski rok vraćanja kredita
- vremenski rok u kome se može otkazati ugovor o kreditu
- kamatnu stopu
- kaznenu kamatu
- instrumente obezbjeđenja
- vremenski rok podnošenja naknadne dokumentacije
- namjensku kontrolu upotrebe kredita
- ugovorene kazne i naknade štete

- nadležnost u slučaju spora
- datum i mjesto zaključenja ugovora
- potpise ugovornih strana

Klauzule predstavljaju zaštitu i jednom i drugom partneru u slučaju neodgovornog izvršenja ugovorenog posla. Ugovor postaje punovažan potpisivanjem banke davaoca kredita i korisnika kredita. Uz potpise partnera, na ugovor o kreditu se obavezno stavlja pečat banke.

Ugovor o kreditu je najčešće sastavljen u dva identična primjerka. Radi lakšeg razumijevanja sadržine ugovora o kreditu, bitno je istaći da se neće u svaki ugovor unijeti sve navedene klauzule, nego samo one koje su se konkretno i ugovorile, u zavisnosti od vrste, namjene i korisnika kredita.

2.3.5. Korišćenje i vraćanje kredita

Potpisivanjem ugovora se stiču uslovi za korištenje kredita koji je odobren. Način korišćenja definisan je ugovornim klauzulama i zavisi od vrste odobrenog kredita. Kod jednog broja kredita korišćenje se vrši automatski, kod drugih na osnovu prezentovanja odgovarajuće dokumentacije, kao što je carinska deklaracija i sl.. Banka je dužna da obavijesti korisnika kredita da je kredit pušten u tečaj i da se sredstva mogu koristiti. U nekim slučajevima se kredit ne stavlja na raspolaganje korisniku, već se koristi za namirenje njegovih obaveza i tada dolazi do transformacije kredita iz jednog u drugi oblik. Banka je u obavezi da kontroliše korišćenje kredita u smislu namjene i drugih predviđenih uslova. Ukoliko nadležne službe utvrde da se kredit koristi nenamjenski ili da se ne dostavlja odgovarajuća predviđena dokumentacija o korišćenju kredita banka preduzima odgovarajuće mjere, i to:

- Obustavljanje daljeg korišćenja kredita,
- Raskid ugovora ili zahtjev korisniku da vrati nenamjenski korišćena sredstva,
- Blokada žiro računa itd.

Ugovorom o kreditu utvrđuje se rok u kojem je korisnik kredita obavezan iskoristiti kredit, što predstavlja vrijeme korišćenja kredita, a također se određuje i način korišćenja sredstava kredita, koji primjerice može biti plaćanjem na račun izvođača radova ili na primjer kod stambenog kredita na račun prodavca nekretnine.

Odobreni i ugovoreni kredit zajmoprimac vraća banci u cjelini na određeni datum ili češće u ratama, odnosno anuitetima, što je opredjeljeno ugovorom. Obaveza korisnika je da vrši uredno izmirivanje obaveza prema banci, a prije svega uredno izmirenje anuiteta koji uključuju dio glavnice, uz odgovarajući pripis kamate. Obaveza banke je da vodi pojedinačni račun korisnika kredita na kojem bilježi kada je kredit pušten u tečaj, a takođe i bilježi vraćanje odobrenog kredita od strane korisnika. Ukoliko dođe do neblagovremenog vraćanja ili do zastoja u povraćaju kredita, poslovna banka najprije razmatra razloge koji su do toga doveli. Ukoliko utvrdi da se to desilo iz opravdanih razloga, ona produžava rok vraćanja sa novim ugovorenim rokovima vraćanja, a to se vrši po postupku koji je istovjetan odobravanju kredita.

Ukoliko utvrdi da su razlozi nevraćanja neopravdani, može pribjeći naplati kredita na osnovu uzetog obezbjeđenja ili to zahtjevati od korisnika pokretanjem sudskog postupka.

2.4. Poslovni odnos između klijenta i banke

Poslovni odnos između klijenta i banke obavlja se na osnovu ugovora i zasniva na obostranom interesu i načelima bankarskog poslovanja.

U poslovnim odnosima između klijenata i banke primjenjuju se zakonski propisi i mjere monetarno-kreditne politike, poslovna politika i ostala akta banke.

Svi podaci koji su dostupni banci predstavljaju poslovnu tajnu. Podaci o stanju na računima, depozitima i štednim ulozima, podaci o stanju, vrsti i sadržini depoa, informacije o visini traženih i odobrenih kredita, informacije o platnoj i kreditnoj sposobnosti klijenta su poslovna tajna banke. Banka će ove informacije saopštavati samo na osnovu zakonskih propisa, odnosno ovlaštenja klijenta.

Po nalogu klijenta banka može pribavljati informacije o bonitetu banaka i preduzeća u inostranstvu preko korespondentske mreže i nadležnih institucija. Dobijene informacije klijent ne smije javno da objavljuje, komentariše, niti da ih zloupotrebi na drugi način. Troškove koji na ovaj način nastanu snosi klijent na čiji su zahtjev informacije prikupljene.

Banka obavještava klijenta, po pravilu pisanim putem, o svim promjenama u poslovnim odnosima i o poslovnim aktivnostima banke od interesa za klijenta, a prvenstveno o:

- promijeni visine kamatnih stopa,
- promijeni uslova iz ugovora,
- obračunatim kamatama i naknadama,
- obračunatim porezima,
- poslovima koji mogu biti od interesa za klijenta i
- drugim informacijama od interesa za klijenta i banku u cilju usaglašavanja poslovnih aktivnosti.

Za odobrene kredite, izdate garancije, avanse i druga jemstva, klijent ima obavezu da banci izda najsigurnije instrumente obezbjeđenja.

Radi zaštite svojih interesa, banka zahtjeva od klijenta: hipoteku na nepokretnosti, garancije drugih pravnih lica, druge instrumente obezbjeđenja (akceptne naloge, založno pravo na HoV i robu).

Ukoliko u poslovanju banke i klijenta dođe do sporova, banka nastale sporove rješava zajedno sa klijentom, poravnanjem i dogovorom radi zaštite obostranih interesa. U slučaju da banka ne postigne dogovor sa klijentom, spor se u krajnjem slučaju rješava posudskom sporu.

2.5. Oblici obezbjeđenja plasmana banke

Plasman bankarskih sredstava pretpostavlja i obezbjeđenje kredita od strane banke u slučajevima da klijenti nisu u mogućnosti da vrate u roku plasirana sredstva odnosno kredit. Ugovor o kreditu sadrži i odredbe o osiguranju kredita koje služi banci da naplati svoja dospjela, nepodmirena potraživanja.

Instrumenti osiguranja kredita raznovrsni su i banke pri odobrenju kredita kombinuju njihovu primjenu kako bi osigurali optimalnu naplatu kredita.

Ovdje navodimo najučestalije instrumente osiguranja kredita za građane:

- *Jamci* - jamci su osobe koje se obavezuju banci da će ispuniti obavezu dužnika, korisnika kredita, ukoliko to dužnik sam ne može jamčiti kao solidarni jamci - jamci platci ili kao supstidijarni jamci. Da bi određena osoba mogla biti jamac mora ispuniti uslov kreditne sposobnosti. Jamci mogu biti i pravne osobe koji također moraju ispunjavati uslove kreditne sposobnosti u skladu sa pravilima banke.
- *Sudužnici* - sudužnici su fizičke ili pravne osobe koje pristupaju ugovoru o kreditu uz dužnika, korisnika kredita iz razloga što isti ne ispunjava uslov kreditne sposobnosti. Dužnik i sudužnik odgovaraju jednako i sudužnik može biti pozvan na plaćanje dospelje obaveze prije ili istodobno sa glavnim dužnikom.
- *Zalog na nekretnini*- zalog na nekretnini odnosno hipoteka je instrument osiguranja kredita koji daje ovlaštenje banci da određenu tražbinu koja mu nije plaćena po dospijeću, namiri provođenjem svrhe na založenoj nekretnini radi njene prodaje i naplate svog potraživanja. Banke uzimaju zalog na nekretnini u određenom omjeru u odnosu na odobreni kredit i to od 1:1,15 do 1:2 i više, što znači da vrijednost založene nekretnine mora biti od 15 do 100 posto pa i više, veća od iznosa kredita. Procijenu vrijednosti nekretnine obavljaju ovlašćene firme ili sudski procjenitelji građevinske struke.
- *Prenos vlasništva na nekretnini ili fiducija na nekretnini*- Fiducijarnim prenosom prava vlasništva, pravo vlasništva na imovini klijenta prenosi se na banku. Osnovna razlika između hipoteke i fiducije je u tome što kod hipoteke klijent zadržava vlasništvo nad imovinom, dok se kod fiducije, pravo vlasništva odmah prenosi na banku. I zalog i pravo vlasništva traju do konačne otplate kredita.
- *Polisa osiguranja kredita* - kao osiguranje kredita banka, može prihvatiti polis osiguranja kredita kod osiguravajućeg društva koje smatra prihvatljivim sa gledišta rizika.

Koji su uslovi za odobrenje i plasman kredita?

Kada se govori o uslovima koje korisnik kredita mora zadovoljiti kako bi ostvario kredit, možemo govoriti o ekonomskim i pravnim uslovima. Ekonomski uslovi odnose se na zadovoljavajuću kreditnu sposobnost, odnosno ocijenu sposobnosti povrata kredita, a pravni uslovi, na osiguranje povrata kredita ukoliko korisnik kredita zbog određenih okolnosti ne bi bio u mogućnosti vratiti dospjeli kredit ili njegov dio. Uslovi za dobijanje kredita se razlikuju od banke do banke.

Gradani - fizičke osobe

Fizička osoba da bi postala korisnik kredita u prvom redu treba udovoljiti uslovu kreditne sposobnosti koja se izračunava na način da njena mjesečna primanja umanjena za zaduženja, moraju biti u visini anuiteta kredita uvećanog za određeni iznos (osnovicu) koja je propisana uslovima kreditiranja banke ili da 1/3 njenog primanja podmiruje jedan mjesečni anuitet uvećan za eventualna zakonska i druga davanja.

Ukoliko korisnik kredita ne udovoljava uslovu kreditne sposobnosti može kreditu pristupiti sudužnik, odnosno više njih u zavisnosti od uslova banke, do ispunjenja uslova kreditne sposobnosti.

Korisnik kredita treba osigurati jamce, čiji je broj propisan uslovima pojedinog kreditnog proizvoda, a također i u zavisnosti od njihove kreditne sposobnosti. Jamce je moguće supstituirati novčanim depozitom ili zalogom nekretnine veće vrijednosti u odnosu na kredit.

Konačno, od korisnika kredita, zavisno od vrste kredita, se može zahtijevati zalog ili prenos

vlasništva na nekretnini ili pokretnini radi osiguranja u vrijednosti koja je aktiva banke propisala za osiguranje kredita.

Po odobrenju kredita kao uslov plasmana sredstava kredita korisnik kredita, sudužnici i jamci moraju potpisati i javno bilježnički ovjeriti saglasnost (administrativnu zabranu) kojom ovlaštuje banku kreditora da radi naplate potraživanja po ugovoru o kreditu (glavnica, kamata, naknade i drugi troškovi) može zaplijeniti određeni dio plate, penzije ili drugih stalnih ili povremenih novčanih primanja.

3. KREDITIRANJE STANOVNIŠTVA

Kreditiranje stanovništva podrazumijeva odobravanje raznih vrsta namjenskih kao i nenamjenskih kredita za podsticanje raznih vidova potrošnje, rješavanje primarnih, stambenih potreba, i poljoprivrednom stanovništvu za obavljanje, razvoj i unapređenje privredne djelatnosti.

Oduvijek su generacije, veliki broj potrošača, pojedinci i porodice pokušavali pozajme novac kako bi dopunili svoj prihod i poboljšali svoj način života. Banke su tokom posljednjih dekada postale dominantni zajmodavci koji su obezbjeđivali kredite pojedincima i porodicama.

U početku, dugo tokom svog postojanja banke su uglavnom zanemarivale odobravanje kredita za domaćinstvo, dozvoljavajući kreditnim udruženjima, štednim asocijacijama i finansijskim kompanijama da preuzmu ovo značajno tržište, dok su se banke koncentrisale na svoje poslovne klijente.

Danas banke imaju dominantnu ulogu u odobravanju kredita domaćinstvima, djelimično i zbog toga što sve više računaju na pojedince i porodice kao na svoj glavni izvor sredstava, a to su tekući račun i štednja. Mnoga domaćinstva danas bi oklijevala da deponuju svoj novac kod neke banke ukoliko ne vjeruju da postoji mogućnost da podignu kredit kod te institucije kada im to bude potrebno. Najnovija istraživanja pokazuju da su potrošački krediti jedna od najprofitabilnijih usluga koju banka može da ponudi.

Kreditiranje stanovništva podrazumijeva kredite za:

- potrošački krediti
- stambeni krediti
- agrarni ili poljoprivredni krediti

Osnovne karakteristike potrošačkih kredita ogledaju se u tome da su krediti koji imaju uglavnom standardizovane i relativno uproštene metode kreiranja, relativno najkraće (rokove otplate prosječno do 2 godine) i manjeg su obima.

Za razliku od potrošačkih, stambeni krediti imaju složeniju proceduru jer se odobravaju na duže rokove (do 30 godina) i većeg su pojedinačnog obima.

Poljoprivredni krediti su isključivo namjenjeni za građane koji se bave poljoprivredom nezavisno da li je to primarna ili sekundarnadjelatnost.

Poljoprivredni krediti imaju raznovrsnu namjenu, a nabrojaćemo samo neke od njih: kupovina poljoprivrednog zemljišta, poljoprivrednih strojeva, izgradnja ili nadogradnja poljoprivrednih objekata, kupovina domaćih životinja.

Poljoprivredni krediti imaju svoje specifičnosti zbog poljoprivredne djelatnosti (sezonske, ciklične i klimatske karakteristike), koji variraju u obimu i često se osim dugoročnih, vraćaju odjednom poslije završenog poslovnog ciklusa.⁴

Potrošački krediti namjenjeni su za kupovinu trajnih potrošnih dobara (namještaja, računara, proizvoda bijele tehnike, proizvoda građevinskog materijala i drugih proizvoda i opreme), kao i za pružanje raznih usluga (turističkih, obrazovnih, zdravstvenih).

Ekonomska uloga potrošačkog kredita je inteziviranje potrošnje, robe iznad kupovne moći potrošača od one kojom u momentu kupovine raspolažu.

Kreditiranje potrošača staro je gotovo koliko i trgovina, ali se moderna upotreba potrošačkog kredita povezuje sa razvojem industrijskog kapitalizma, a posebno sa pojavom masovne prodaje potrošnih dobara.

Potrošačke kredite koriste potrošači koji nisu u stanju da u cijelini i odmah isplate cijenu za stvar koja im je potrebna, pa im kredit omogućava da do iste dođu na povoljniji način, time što će ga isplaćivati u ratama u dužem vremenskom periodu.

Ulazak u savremeno potrošačko društvo ukazuje na jedan novi, širi socijalni kontekst, čiji osnov leži u nejednakosti ugovornih strana, pa samim tim dovodi u pitanje efikasnost isključivo privatnopravnog regulisanja prava potrošača u materiji kreditiranja.

Regulisanje potrošačkog kredita je kompleksan zadatak s obzirom da zakonodavac mora dobro da poznaje ugovorno pravo i bankarsku praksu koja je stvorila brojne modalitete ugovora o potrošačkom kreditu i različite pravne odnose povodom odobravanja, korištenja i vraćanja kredita. S tim u vezi smatra se da su od posebnog značaja odredbe o informisanju, zabrani nekorektnih ugovornih klauzula (u tipskim ugovorima).

U osnovi, propisi o potrošačkom kreditu su po svojoj prirodi ekstremno tehnički i predstavljaju antitezu onoga ko predstavljaju propisi o zaštiti potrošača čija je osnovna karakteristika jednostavnost i lako razumijevanje.

Bankarske usluge namjenjene potrošačima mogu biti među najskupljim i najrizičnijim proizvodima koje banka prodaje, jer se finansijska situacija pojedinaca i porodice, može brzo promijeniti zbog bolesti ili gubitka zaposlenja.

3.1. Procjena kreditne sposobnosti

Provjera kreditne sposobnosti se može svrstati u dve grupe:

- provjera kreditne sposobnosti fizičkih lica
- provjera kreditne sposobnosti pravnih lica

Za ocjenjivanje kreditne sposobnosti stanovništva bitne su četiri grupe podataka i to:

- Podaci banke o tražiocu kredita, odnosno da li je tražilac kredita već ranije koristio kredit kod banke i kakva je bila prošlost tog kreditnog odnosa.
- Provjeravanje dobijenih referenci i podataka

⁴ Čurčić N. Uroš. 1995. *Bankarski portfolio menadžment*: Novi Sad, str. 476 i 478

- Provjeravanje podataka vezanih za posjedovanje računa u banci (kada je otvoren, iznos sredstava prilikom otvaranja, broj mjesečnih stavki plaćanja, eventualno korištenje zaloge - kolaterala)

- Način na koji dužnik vrši svoja plaćanja.⁵

Postoje dva metoda procjene kreditne sposobnosti tražioca kredita koje koriste banke kod potrošačkih i stambenih kredita. To su:

- Metod kritičke procjene (iskustvo referenta kredita, uvid u prihode tražioca i obezbjeđenje kredita- kolaterala)
- Empirijski metod procjene (sistem bodovanja kredita koji se zasniva na korišćenju statističkih podataka i tehnike kao što je regresiona ili diskriminaciona analiza uz korišćenje podataka banke, zatim demografske i psihološke karakteristike kako bi se što preciznije procijenio personalni "kreditni rizik tražioca kredita)

Kreditna sposobnost zajmotražioca poljoprivrednih kredita utvrđuje se osnovu analize podataka za svih pet elemenata (five Cs), i to: karaktera, kapaciteta, kolaterala, kapitala i tržišnih uslova i dodatni šesti, odnosno komunikacije kao bitnog elementa saradnje davaoca kredita i korisnika kredita.⁶

Kada je riječ o kreditiranju stanovništva, treba istaći da od vrste odobrenog kredita zavisi i sam način provjere kreditne sposobnosti i obezbjeđenje dotičnog kredita.

Da bi fizičko lice dobilo kredit neophodno je da ispuni sljedeće uslove:

- da otvori tekući račun kod banke
- da priloži potvrdu o zaposlenju
- da priloži potvrdu o visini neto i bruto plate
- da prezentuje mjenicu sa potpisom žiranta (jednog ili više)
- da stavi u zalog pokretne stvari
- da prenese na povjerioca hioptekarnu zalogu
- da osigura kredit
- da prezentuje vlasnički list u vezi robe
- da popuni administrativnu zabranu (do jedne trećine zarade) i slično.

Značajan zadatak banaka u okviru plasmana kreditih sredstava je ispitivanje kreditne sposobnosti tražioca bankarskih kredita. Neadekvatno opravdane odluke o odobrenju kredita često mogu imati nepovoljne posljedice za banku, ukoliko tražilac kredita nije u mogućnosti da ga vrati u roku, što može uticati na smanjenje kreditnog potencijala banke, na njen ugled u poslovnom svijetu i na njenu likvidnost.

Pod kreditnom sposobnošću tražioca kredita podrazumijeva se njegova sposobnost da uspješno obavi posao za koji je trazio kredit i da ga, saglasno uslovima korišćenja vrati u ugovorenom roku.

Kreditna sposobnost dužnika podrazumijeva mogućnost uzimanja, korišćenja i vraćanja kredita poslovnoj banci pod određenim uslovima kreditiranja.

⁵ Čurčić N. Uroš. 1995. *Bankarski portfolio menadžment*: Novi Sad, str. 478

⁶ Čurčić N. Uroš. 1995. *Bankarski portfolio menadžment*: Novi Sad, str. 479, 480 i 481

Kada je u pitanju naša savremena praksa može se reći da je ona dosta skromna u metodama analize kreditne sposobnosti tražioca kredita.

U ekonomski razvijenim zemljama, a posebno u SAD-u, u analizu kreditne sposobnosti obično se uključuju pet faktora, poznatiji pod nazivom „*five Cs of credit*”, a to su:

- „Character” - karakteristike tražioca kredita ili volja za plaćanje
- „Capacity” - veličina njegovog kapaciteta ili sposobnosti plaćanja
- „Capital” - veličina njegovog kapitala ili njegovo bogatstvo
- „Collateral” - uslovi obezbjeđenja kredita
- “Conditions” – uslovi poslovanja tražioca kredita, odnosno eksterni ekonomski uslovi.⁷

3.2. Vrste kreditiranja stanovništva

U praksi banaka visoko razvijenih zemalja, dominantni su sljedeći krediti koji se odobravaju fizičkim licima:⁸

- brzi krediti
- gotovinski krediti
- potrošački krediti
- krediti za turističke aranžmane
- stambeni krediti
- nestambeni krediti
- krediti na kreditne kartice
- auto krediti
- poljoprivredni (agrarni) krediti
- krediti za adaptaciju i dogradnju (stambeni prostor, poslovni prostor, hale, magacini i slično).

Brzi krediti- predstavljaju posebnu vrstu potrošačkih kredita kod kojih je pojednostavljeno odobravanje, jer se odobravaju za samo jedan dan, pod uslovom da je sva potrebna dokumentacija prikupljena. Potrebno je da tražilac kredita dođe sa profakturom robe ili usluge (koju želi kupiti ili koristiti) u banku. Kreditni iznosi se kreću od 500 do 2000 eura.

Klijent treba da ima otvoren tekući račun u banci na koji treba da su uplaćene minimalno dvije plate ili penzije. Sigurnost depozitara i žiranta nijepotrebna, kao instrument obezbjeđenja otplate kredita. Brzi kredit se otplaćuje na način što banka mjesečno odbija ratu kredita sa tekućeg računa korisnika kredita. Uslovi i način obezbjeđenja kredita se razlikuju od banke do banke.

Gotovinski krediti- se odobravaju u iznosu od 1000 do 5000 evra sa rokom otplate do 24 mjeseca (ova klauzula je promjenljiva), sa deviznom kamatom i instrumentima obezbjeđenja preko žiranta, administrativne zabrane na zaradu, osiguranju kredita i slično. Kredit se realizuje uplatom na tekući račun i štedni račun korisnika kredita. Mjesečni anuitet ne može opteretiti više od jedne polovine zarade podnosioca zahtjeva za kredit i njegovog žiranta.

⁷ Čurčić N. Uroš. 1995. *Bankarski portfolio menadžment*: Novi Sad, str. 445 i 446

⁸ Ćirović. M. 2006. *Bankarstvo, EuropeanCenter for Peace and Development*: Beograd, str. 101

Potrošački krediti - se odobravaju na iznos od 500 do 100.000 evra na rok otplate do tri godine. Krediti se obično odobravaju na osnovu ušehća, depozita, uz administrativnu zabranu (do jedne polovine mjesečnih prihoda korisnika kredita), sa žirantima i sa upisom hipoteke.

Da bi se odobrio potrošački kredit, neophodno je podnijeti banci sljedeću dokumentaciju: profakturu robe koja se želi kupiti, zahtjev za kredit (na obrascu banke), potvrdu o visini primanja i zaposlenju podnosioca zahtjeva i žiranata, fotokopiju lične karte podnosioca zahtjeva za kredit i žiranata.

Potrošačke kredite možemo klasifikovati prema namjeni ili prema vrsti kredita.

- Za namjenske kredite je bitno da se moraju koristiti u skladu s namjenom, inače se mogu otkazati.
- Bitno zbog toga što su namjenski krediti jeftiniji od nenamjenskih. (npr. stambeni krediti imaju manju kamatu jer se na taj način podstiče stambena izgradnja)
- Teret dokaza nenamjenskog korišćenja je na banci.

Sve ostale vrste kredita imaju sličnu tehnologiju odobravanja kao i potrošački krediti sa malim razlikama u dijelu ušehća, depozita, dužine ročnosti, visine kamate i instrumenata obezbjeđenja povrata kredita.

Stambeni hipotekarni krediti - predstavljaju kredite za kupovinu stana ili za adaptaciju privatnih stambenih prostora. Kupovina stambenog prostora obično daje prednost dugoročnom kreditu između 15-30 godina, a koji je osiguran samom tom imovinom. Ovi krediti mogu nositi bilo fiksnu kamatnu stopu, ili što je u poslednje vrijeme uobičajno promjenljivu kamatnu stopu koja se povremeno mijenja uz određenu temeljnu stopu ili nacionalnu hipotekarnu kamatnu stopu. Ova vrsta kredita ubraja se među najrizičnije oblike bankarskih kredita.

Nestambeni krediti - ovi krediti pružaju kredite u ratama, kao jednokratno otplate kredite. Kratkoročni do srednjoročni krediti otplate obično mjesečno ili kvartalno nazivaju se krediti u ratama. Služe za kupovinu skupih predmeta za domaćinstvo ili za konsolidovanje postojećih dugovanja. Dok krediti u ratama obično sadrže fiksnu kamatnu stopu, promjenljive kamatne stope postaju sve više popularne. Kratkoročni krediti koje uzimaju pojedinci i porodice za neposredne gotovinske potrebe, a koji se otplaćuju u cjelosti pri dospelju dugovanja zajmoprimca poznati su kao jednokratno otplate krediti. Odobravaju se na kratko razdoblje, do 6 mjeseci ili manje, a često se koriste za pokrivanje troškova godišnjih odmora, medicinske njege, kupovinu kućnih aparata, popravak automobila i slično.

Kreditni na kreditne kartice - popularan oblik potrošačkog kredita danas je dostupan putem kreditnih kartica koje izdaju Visa, Master Card, kao i neke druge manje banke i nebankarske kompanije, koje se bave kreditnim karticama. Kreditne kartice pružaju svojim vlasnicima pristup bilo kreditima u ratama ili jednokratno otplate kreditima, budući da komitent može tretirati kupovinu na račun koji je predstavljen karticom i otplate dug u jednom obračunskom periodu, često izbjegavajući bilo kakve finansijske troškove. Kompanije koje se bave kreditnim karticama tvrde da su korisnici koji u ratama koriste kreditne kartice profitabilniji zbog prihoda od kamata koju generišu za banku od korisnika jednokratno otplate kredita koji brzo otplaćuju račune na svojim kreditnim karticama prije nego što se može zaračunati bilo kakva kamata. Bankarske kreditne kartice nude prigodne i revolving kreditne linije kojima potrošač uvijek ima pristup kada ima potrebu za sredstvima.

Auto krediti - su krediti koji predstavljaju sredstvo za finansiranje kupovine automobila.

Opšti uslovi za dobijanje auto kredita:

Da li se uzima u obzir kreditna sposobnost članova domaćinstva korisnika kredita, da li je neophodan žirant i da li to može biti bračni drug, kao i koliko njegova mjesečna primanja mogu biti opterećena, koliko ukupno radnog staža morate imati, koliko najmanje mjeseci na radnom mjestu.

Instrumenti obezbjeđenja auto kredita:

- Blanko sopstvena mjenica sa klauzulom "bez protesta" potpisana od strane korisnika kredita, zaloga na vozilu koje je predmet kupovine, kasko osiguranje vozila vinkulirano u vinkulacijom polise u korist banke.
- Kod nekih banaka moguće je i obezbjeđenje u vidu hipoteke na nepokretnost.

Potrebna dokumentacija za odobrenje kredita:

- Predugovor/profaktura o kupovini automobila, zahtjev za kredit (obrazac banke), potvrda o zaposlenju i visini primanja (obrazac banke), fotokopija lične karte, administrativna zabrana (obrazac banke).

Poljoprivredni krediti - su isključivo namijenjeni za građane koji se bave poljoprivredom. Nezavisno da li je to primarna ili sekundarna djelatnost. Poljoprivredni krediti imaju raznovrsnu namijenu, a nabrojaćemo samo neke od njih: kupovina poljoprivrednog zemljišta, poljoprivrednih strojeva, izgradnja ili nadogradnja poljoprivrednih objekata, kupovina domaćih životinja.

Kreditni za adaptaciju i dogradnju - su krediti koji služe za opremanje stambenih prostora, poslovnih prostora, hala, magacina i drugih prostora.

3.3. Rizici kreditiranja stanovništva

Rizici potrošačkih kredita

Rizici potrošačkih ugovora a aspekta oblika i vrste, zavise kako od vrste, tako i od njihove namjene i načina korišćenja: nemogućnost potpune identifikacije tražioca, tražilac se obraća banci koja je jako udaljena od njegovog stana i posla gdje radi, tražilac prima poštu na adresu prijatelja, jako mu se žuri da mu se odobri kredit, informacije o tražiocu su kontradiktorne, tražilac često mijenja zaposlenje i slični rizici.

Rizici stambenih(hipotekarnih) kredita

Za stambene (hipotekarne) kredite veoma je bitno da se procjeni imovina koja treba da služi kao kolateral. Kod ovih kredita naplata glavnice je relativno sigurna jer se krediti odobravaju do visine 80% od vrijednosti hipoteke, ali kada se radi o rizicima koji se odnose na promjenu kamatne stope, odnosno cijene hipotekarnih kredita su znatno veće i oni se obično javljaju u sljedećim fazama:

- u fazi kreiranja hipotekarnih kredita (cjenovni rizik kada kamatne stope rastu i rizik

dešavanja kada tražilac zajma neće da kupi imovinu za koju je tražio kredit).

- u fazi ulaganja u hipotekarne kredite (kreditni rizik, rizik likvidnosti i cjenovni rizik).
- u fazi otplate hipotekarnih kredita (u zavisnosti od toga da li su kamatne stope fiksne ili rastu ili opadaju).

Rizici poljoprivrednih (agrarnih) kredita

Procijena rizika kod poljoprivrednih kredita zasniva se na analizi pokazatelja zajmotrazioca, koji mora da ima zadovoljavajuću profitabilnost, finansijsku snagu, likvidnost i sposobnost vraćanja. Osiguranje ove vrste kredita od rizika vrši se obezbjeđenjem realne vrijednosti kolateralna do 60% ili indirektnim kreditiranjem na osnovu otkupa robnih HoV od trgovinskih preduzeća ili specijalizovanih finansijskih i kreditnih agencija iz oblasti poljoprivrede.⁹

3.4. Razlika između kreditiranja privrede i stanovništva

Gledajući iz bankarskog ugla, mala i srednja preduzeća imaju tu specifičnost da se nalaze u sredini između dva osnovna tržišna segmenta: privrede i stanovništva. Imajući u vidu da predstavljaju privredne subjekte, jasno je da i MSP imaju mnoge karakteristike koje imaju i velika preduzeća. Samim tim i njihovi kreditni zahtjevi nose sa sobom sličnu kompleksnost koja odlikuje i kreditne zahtjeve velikih kompanija. Sa druge strane, kad su u pitanju iznosi kredita, njihove kreditne potrebe su daleko bliže sektoru stanovništva. Dakle, sa bankarskog aspekta, postoji problem kako efikasno opsluživati ovaj tržišni segment čiji kompleksni zahtjevi iziskuju relativno velike troškove obrade (kao kod korporativnog bankarstva), a sa druge strane, relativno mali iznosi kredita (približni onima kod kreditiranja stanovništva), ne ostavljaju prostora za uvećane troškove. Banke sve do skora nisu uspjevale da pomire ove dvije naizgled nespojive stvari i samim tim nisu uspjevale da na efikasan način opsluže ovaj tržišni segment i ostvare željeni profit.

Kao rezultat toga, veliki broj banaka se njihovim kreditiranjem nije ni bavio.

Tek 90-ih godina prošlog vijeka, kada je bankarska konkurencija na svim ostalim tržišnim segmentima došla do tačke usijanja, određene banke su počele intenzivnije da razmišljaju o velikom potencijalu ovog tržišnog segmenta, koji je do tada najvećim dijelom bio neiskorišćen.

Od tada su banke, sa više ili manje uspjeha, pokušavale da razviju posebnu metodologiju koja bi omogućila njegovu profitabilnu eksploataciju.

Kreditiranje privrede i stanovništva najčešće je najbolji pokazatelj aktivnosti i snage bankarske industrije. Kreditna aktivnost u bankarstvu CEE zemalja pokazuje snažnu ekspanziju, iako je, prema svim mjerilima, još daleko za evropskim bankarstvom.

- Privredni krediti se daju subjektima trgovačkog prava (trgovačkim društvima, trgovcima pojedincima, obrtnicima):
 - obrtni kredit,
 - investicijski kredit (npr. izgradnja novih postrojenja i sl.),
 - sanacijski kredit.

⁹ Čurčić N. Uroš. 1995. *Bankarski portfolio menadžment*: Novi Sad, str. 482, 483 i 484.

Dugoročno kreditiranje - banka kod dugoročnog bankarskog kredita predstavlja posrednika između imatelja finansijskih sredstava koji potrošnju odgađa na kasniji rok i ekonomskih subjekata kojima nedostaju finansijska sredstva za finansiranje investicija.

Zavisno o načinu odobravanja i svrsi za koju se kredit odobrava, sačinjene su dvije osnovne vrste:

- *Hipotekarni krediti* - odobravaju se na osnovu zaloga nekretnina tražitelju kredita. Postoje dvije vrste hipotekarnog kredita s obzirom na način otplaćivanja:
 - kredit koji se otplaćuje po isteku ugovorenog roka u cjelokupnom iznosu i
 - kredit koji se otplaćuje po amortizacijskom planu putem anuiteta.
 - *Investicijski krediti* - odobravaju se za finansiranje razvoja industrije i prometa industrijskim preduzećima ili drugim pravnim i fizičkim osobama.

U posljednje dvije godine prisutan je trend povećanog kreditiranja stanovništva. Veći obim kreditiranja privrede vodiće dinamiziranju ekonomskog rasta i povećanju zaposlenosti.

Potrebno je implementirati mjere koje će voditi padu rizika, a time i kamatnih stopa, te većem kreditiranju privrede u odnosu na stanovništvo.

U posljednje tri godine zabilježen je nagli pad kamatnih stopa u BiH. Nivo kamatnih stopa se prepолоvio, a u ovoj godini prosječna kamatna stopa za privredu pala je ispod 10 odsto. Međutim, razlika između pasivne (3%) i aktivne kamatne stope (10%) još uvijek je velika. Pad kamatnih stopa u prethodnom periodu bio je više rezultat jačanja konkurencije među bankama, nego pada rizika plasmana kreditnih sredstava. Dalji pad kamatnih stopa teško je očekivati bez sprovođenja ubrzanih reformi, koje bi za rezultat imale pojavu većeg broja kreditno sposobnih klijenata za banke.

Usluga kreditiranja, kao jednog od ključnih elemenata razvoja, postala je dostupnija i preduzećima i građanima. U 2002. godini zapažen je nagli skok kreditiranja stanovništva: kreditiranje stanovništva bilo je veće čak za 102% nego 2001. godine, dok je porast kreditiranja preduzeća u istom periodu iznosio oko 40%.

Manji obim kreditiranja stanovništva direktan je rezultat mjera monetarne politike koje je preduzela Centralna banka BiH u cilju stabilizovanja makroekonomske situacije u zemlji. Povećano kreditiranje stanovništva predstavlja poteškoće za makroekonomsku stabilnost zemlje jer doprinosi većem uvozu i utiče na visok trgovinski deficit, a samim tim i na visok deficit tekućeg računa.

Da bi se osigurao dalji pad kamatnih stopa i veći stepen kreditiranja privrede, biće potrebno preduzeti niz reformi u cilju kreiranja uslova za brži rast privatnog sektora. Tako npr. u strukturi ekonomije BiH još uvijek dominiraju državna preduzeća (60%), za čije kreditiranje komercijalne banke, pokazuju mali interes. Zbog toga je neophodno:

- Ubrzati privatizaciju
- Unaprijediti poslovnu klimu za brži rast privatnog sektora
- Osigurati adekvatnu zaštitu povjerilaca

Faktori efikasnog kreditiranja privrede

U savremenim tržišnim uslovima privređivanja došlo je i do strukturalnih promjena u bankama u pogledu načina napajanja privrede odnosno privrednih jedinica potrebnim

sredstvima. Razvojne tendencije bilansnih struktura u visoko razvijenim tržišnim privredama pokazuju značajna pomjeranja u pogledu učešća kredita u ukupnoj aktivni poslovnih banaka. Tako praksa američkih banaka pokazuje da je učešće kredita u aktivni poslovnih banaka u stalnom porastu.

Efikasnost bankarskog finansiranja privrede je determinisano sa nekoliko osnovnih faktora, kao sto su:¹⁰

- prvo, neophodno je da postoje jaki alternativni izvori finansiranja, koji podstiču zdravukonkurenciju, obaraju troškove finansiranja i istovremeno predstavljaju komplementarne mehanizme.
- drugo, potrebna je decentralizovana i optimalna struktura bankarskog sektora, koja će pokrivoti finansijske potrebe optimalnih proizvodno-prometnih područja zemlje.
- treće, banke trebaju da imaju visok stepen poslovne autonomije, ali da su i pod monitorstvom odgovarajućih državnih i monetarnih institucija, kako bi se održavala osjetljiva ravnoteža između samostalnosti, operativnosti, i stabilnosti njihovih poslovnih sistema.
- četvrto, kreditne odluke banke treba dominantno da se zasnivaju nakreditnoj sposobnosti subjekata i rentabilnosti (profitabilnosti) plasmana.
- peto, banke treba da procjenjuju stepen kreditnih rizika, kao i da budu osposobljene da neutralizuju i pokrivaju nastale rizike.

Sve ovo je neophodno, da bi se ispunili kritični uslovi efikasne i racionalne alokacije bankarskih kredita.

4. POTROŠAČKI KREDIT

4.1. Karakteristike potrošačkih kredita

Potrošački kredit je jedan od najrasprostranjenijih oblika pozajmljivanja novca širom svijeta. Kao sto su potrošački krediti postali ključna pokretačka snaga na finansijskom tržištu danas, tako su i banke koje odabravaju ovu vrstu kredita. Istraživanja pokazuju da je potrošački kredit često među najprofitabilnijim kreditima koje banka može odobriti.

Potrošački krediti namjenjeni su za kupovinu trajnih potrošnih dobara (namiještaja, računara, proizvoda bijele tehnike, proizvoda građevinskog materijala i drugih proizvoda i opreme), kao i za plaćanje raznih usluga (turističkih, obrazovnih, zdravstvenih).

Ekonomska uloga potrošačkog kredita je inteziviranje potrošnje, robe iznad kupovne moći potrošača od one kojom u momentu kupovine raspolažu.

Potrošačke kredite koriste potrošači koji nisu u stanju da u cijelini i odmah isplate cijenu za stvar koja im je potrebna, pa im kredit omogućava da do iste dođu na povoljniji način, time što će ga isplaćivati u ratama u dužem vremenskom periodu.

Osnovne karakteristike potrošačkih kredita ogledaju se u tome da su krediti koji imaju uglavnom standardizovane i relativno uprošćene metode kreiranja, relativno najkraće rokove otplate (prosječno do 2 godine) i manjeg su obima.

¹⁰ Srboljub Jović, 1990. *Bankarstvo, naučna knjiga*. Beograd, str. 286

Individualni potrošači mogu se kreditirati na dva načina:

- prodajom robe na otplatu
- odobravanje bankarskih novčanih kredita za kupovinu robe široke potrošnje.

Bankari smatraju potrošačke kredite profitabilnim kreditima sa „nezgodnim“ kamatnim stopama. Njihova je cijena postavljena iznad troškova njihovog finansiranja, ali se njihove ugovorne kamatne stope tokom života obično ne mijenjaju sa uslovima na tržištu, kao što se mijenjaju kamatne stope kod većine poslovnih kredita.

Potrošački krediti imaju visoku cijenu da bi tržišne kamatne stope na bankarske pozajmice i na stope neispunjenja obaveza na kredite same po sebi trebale značajno porasti prije nego što bi većina potrošačkih kredita postala neprofitabilna.

Najčešće postavljena pitanja vezana za potrošački kredit:¹¹

- Ko može biti korisnik kredita?
- Kakve kredite odobravaju banke?
- Koje su informacije potrebne ukoliko građani žele da uzmu kredit od banke?
- Šta morate da znate kada želite da izračunate koliko vas košta kredit?
- Na koji način se vrši otplata kredita?
- Šta banka može da traži kao obezbjeđenje kredita?
- Sta banka savjetuje građanima?

Ko može biti korisnik kredita?

Banke svojom poslovnom politikom određuju gotovo sve uslove za odobravanje i otplatu kredita. Korisnici kredita mogu biti svi državljani i strani državljani koji imaju boravište u dotičnoj zemlji, a koji su kreditno sposobni, pod čime banka može da podrazumijeva:

- Da ima otvoren tekući račun ili obavezu da ga otvore,
- Da imaju štednu knjižicu ili da treba da je otvore,
- Da posjeduju obveznice stare devizne štednje,
- Da su sposobni da polože devizni depozit, zalogu ili hipoteku.

Kakve kredite odobravaju banke?

Prema roku otplate odobravaju se:

- Kratkoročni krediti do jedne godine, i
- Dugoročni krediti preko godinu dana

¹¹[www.kamatica.com/istraživanja/potrošački kredit/ 10.05.2008.](http://www.kamatica.com/istraživanja/potrošački_kredit/10.05.2008.), 10:15

Prema vrsti namjene banke odobravaju:

- Nenamjenske-gotovinske kredite, kao što su, na primjer, pozajmice na osnovu tekućeg računa, i
- Namjenske-bezgotovinske kredite.

Koje su informacije potrebne ukoliko građani žele da uzmu kredit od banke?

- Koja je donja i gornja starosna granica za dobijanje kredita, pošto je donja granica 18 godina, a gornja se obično vezuje za broj godina koje će korisnik imati u trenutku posljednje rate.
- Ako je jedan od uslova za dobijanje kredita visina ličnog dohotka, do kog nivoa treba da pokriva kreditnu ratu (polovina ili trećina ličnog dohotka).
- Da li je potrebno učešće za dobijanje kredita od 10, 20 ili 30 odsto iznosa kredita, ili se kredit može odobriti bez učešća. Za iznos učešća umanjuje se i iznos kredita u otplati.
- Da li se traži depozit za dobijanje kredita. Ukoliko se traži, depozit može biti na nivou od 10 do 100 odsto od iznosa kredita, s tim da se depozit ne može koristiti prije isteka roka za otplatu.
- Kolika je kamata na položeni depozit, jer je banke utvrđuju na izuzetno niskom nivou (uglavnom se kreće u rasponu od 1 do 2 odsto na godišnjem nivou), pa se i to može smatrati dijelom ukupnih troškova.

Šta morate da znate kada želite da izračunate koliko vas košta kredit?

- Kolika je kamatna stopa na mjesečnom (godišnjem) nivou.
- Da li je kredit odobren sa nekom klauzulom i ukoliko jeste, koje je vrste (devizna, rast cijena na malo i slično).
- Da li je kredit odobren uz fiksnu ili varijabilnu kamatnu stopu.
- Koliko iznose ostali troškovi, odnosno naknada za dobijanje kredita:
- ovi troškovi, između ostalog, obuhvataju troškove otvaranja tekućeg računa ili štedne knjižice, i troškove obrazaca.
- često banke zaračunavaju i jednokratnu naknadu prilikom odobravanja kredita koja obično iznosi 1,5 do 3 odsto od iznosa kredita.
- Naplaćuje se i eventualno prijevremeno vraćanje kredita.
- Uz navedeno, dodatni troškovi mogu da nastanu i uknjižavanjem hipoteke.
- Treba, također, uzeti u obzir eventualnu potrebu osiguranja predmeta koji se kreditira i iznos premije osiguranja.

Na koji način se vrši otplata kredita?

Otplata kredita vrši se u mjesečni anuitetima. Anuitet se sastoji od glavnice i kamate, a visina anuiteta uglavnom zavisi od toga da li je kamata fiksna ili promjenljiva, kao i od toga da li je kredit odobren sa deviznom klauzulom.

Šta banka može da traži kao obezbjeđenje kredita?

Za obezbjeđenje kredita može se tražiti jedno ili više vrsta obezbjeđenja, i to:

- Hipoteka na imovinu ili zaloga na neku drugu vrijednost,
- Akcije preduzeća,
- Mjenica potpisana od strane zajmotražioca i jedan, dva ili tri kreditno sposobna žiranta,
- Izjava o jemstvu trećeg lica koje je korisnik tekućeg računa u banci,
- Garancija banke ili drugog pravnog lica, koje su prihvatljive za banku,
- Obveznice stare devizne štednje,
- Polisa osiguranja vinkulirana u korist banke,
- Administrativna zabrana

Šta banka savjetuje građanima?

- Pored visine kamatne stope i roka otplate kredita, treba posebno obratiti pažnju na visinu predviđenog mjesečnog anuiteta, pošto u praksi banke često na različit način vrše obračun kamate.
 - Klijent treba da zahtijeva od banke da ga informiše o efektivnoj kamatnoj stopi za traženi kredit, koji treba da uključi sve troškove vezane za odobravanje kredita.
 - Klijent bi trebao, prilikom zaključivanja ugovora o kreditu, da traži od banke da sačini anuitetni plan njegove otplate sa jasno iskazanom kamatnom stopom i da primjerak tog obračuna sačuva za sebe. Za sada banke uglavnom to ne čine.
 - Ako pomnoži iznos mjesečne rate sa njihovim ukupnim brojem i doda dopunske troškove, svaki građanin će moći jednostavno da izračuna koliko će ukupno banci morati da plati za odobreni kredit i tek tada će imati jasnu sliku da li se i koliko povoljno zadužio.

4.2. Ugovor o potrošačkom kreditu

Ulazak u savremeno potrošačko društvo ukazao je na jedan novi, širi socijalni kontekst, čiji osnov leži u nejednakosti ugovornih strana, pa samim tim dovodi u pitanje efikasnost isključivo privatnopravnog regulisanja prava potrošača u materiji kreditiranja.

Regulisanje potrošačkog kredita je kompleksan zadatak s obzirom da zakonodavac mora dobro da poznaje ugovorno pravo i bankarsku praksu koja je stvorila brojne modalitete ugovora o potrošačkom kreditu i različite pravne odnose povodom odobravanja, korištenja i vraćanja kredita. S tim u vezi smatra se da su od naročitog značaja odredbe o informisanju, zabrani nekorektnih (nepoštenih) ugovornih klauzula (u tipskim ugovorima).

U osnovi, propisi o potrošačkom kreditu su po svojoj prirodi ekstremno tehnički i predstavljaju antitezu onoga što predstavljaju propisi o zaštiti potrošača čija je osnovna karakteristika jednostavnost i lako razumijevanje.

1) Nadzor nad davaocima potrošačkih kredita

Nadzor nad davaocima potrošačkih kredita ima dva cilja:

- kontrola finansijskog poslovanja, sa ciljem obezbjeđenja likvidnosti i stabilnosti

- finasijskog sistema;
- zaštita ekonomskih interesa korisnika kredita.

Kontrola finasijskog poslovanja gotovo uvijek je u rukama centralne monetarne vlasti, pa se tako posredno odnosi i na zaštitu potrošača. Zaštita ekonomskih interesa korisnika potrošačkih kredita može da se sprovodi naknadno, oslanjajući se na sistem sankcija u slučaju zloupotreba od strane povjerilaca ili prethodno, naročito sistemom autorizacije davalaca kredita. I u jednom i u drugom slučaju potrebno je da se propisom o potrošačkom kreditu jasno definiše tijelo koje vrši neprestani nadzor nad tržištem potrošačkih kredita. Najbolje je da to bude vladino tijelo ili paradržavni organ, s obzirom da nadzor profesionalnih udruženja davalaca kredita može da izazove sumnju u njihovu nepristrasnost.

2) Obavještavanje i obrazovanje potrošača

U radovima koji su posvećeni pitanjima potrošačkih kredita se ističe da je obaveza informisanja potrošača bitan uslov efikasne zaštite potrošača.

Kad je u pitanju potrošački kredit, obaveza informisanja naročito se odnosi na blagovremeno pružanje jasnih i razumljivih podataka o ukupnom trošku kredita, efektivnoj kamatnoj stopi i određenim pravima potrošača. Finasijske usluge su po svojoj prirodi kompleksne pa naročito manje obrazovani i siromašni potrošači ne mogu da anticipiraju njihovo dejstvo u budućnosti.

Upravo zbog kompleksnosti podataka o potrošačkim kreditima, zbog opširnih, detaljnih i malo razumljivih tipskih ugovora koji prate zaključenje ugovora o potrošačkom kreditu, neophodno je da država i privatni sektor podstiču obrazovanje potrošača o finasijskim uslugama.

3) Tipski ugovori i ugovor o potrošačkom kreditu

Ugovori o potrošačkim kreditima su, po pravilu tipski (adhezioni) ugovori, kod kojih je sloboda ugovaranja svedena na minimum. Ta sloboda je ograničena nizom ograničenja zbog nejednake ekonomske snage ugovornih strana. U opštim uslovima (tipskim ugovorima) često se nalazi odredba prema kojoj „banka ima pravo da promijeni visinu, način obračuna i naplatu kamate, ukoliko u toku otplate predmetnog kredita dođe do znatnijeg poremećaja na monetarnom tržištu" i neusklađenosti novog kursa sa kursom koji je postojao u vrijeme zaključenja ugovora o kreditu. Dalje se navodi da ukoliko korisnik kredita ne uplati dospjelu ratu banka može automatski „sama izvršiti prenos neuplaćenog iznosa na račun banke, odnosno iskoristiti sva data sredstva obezbjeđenja, a u svrhu naplate svog dospjelog potraživanja".

Banka u određenim slučajevima ima pravo na jednostrani raskid ugovora o kreditu, kao što su između ostalih, slučajevi:

- kada korisnik kredita ne plati svoje dospjele obaveze o roku;
- kada je kredit odobren na osnovu netačnih podataka koji su bitni za dobijanje kredita;
- kada banka analizom poslovne situacije i tokova gotovine korisnika kredita, a u toku otplate prethodnog kredita, utvrdi da ne postoji finasijski kapacitet korisnika kredita za uredno izmirenje obaveza po kreditu.

U slučaju da nastupi neki od naprijed navedenih slučajeva „korisnik kredita je dužan da izmiri cjelokupno potraživanje banci u roku od osam dana od dana obavještenja korisnika kredita o raskidu ugovora“. Ukoliko korisnik kredita ne izvrši svoje obaveze, korisniku kredita se obračuna zatezna kamata po stopi koja je utvrđena ugovorom.

Sve ovo govori o potrebi da se korisnik kredita dobro upozna sa tipskim ugovorima koji često sadrže klauzule koje su za njega nepovoljne.

Ugovor o potrošačkom kreditu sačinjava se u pismenoj formi.

Davalac potrošačkog kredita dužan je da, prije zaključenja ugovora, u pismenoj formi obavijesti potrošača o najvišem iznosu potrošačkog kredita, o godišnjoj kamatnoj stopi i uslovima pod kojima se ona može promijeniti, o troškovima kredita koji se naplaćuju u vrijeme zaključenja ugovora i uslovima pod kojima se oni mogu promijeniti, kao i o uslovima i postupku raskida ugovora.

Ugovor o potrošačkom kreditu obavezno sadrži:

- naziv i cijenu proizvoda ili usluge koja je predmet ugovora;
- ukupan iznos, rok otplate, broj i iznos mjesečne rate kredita, kamatnu stopu, način obezbjeđivanja otplate kredita i uslove za raskid ugovora;
- visinu godišnje kamatne stope i uslove pod kojima se ona može promijeniti
- uslove i način otplate kredita prije ugovorenog roka
- druge elemente, u skladu sa zakonom

Davalac potrošačkog kredita ne može potrošaču da zaračuna i naplati dodatni trošak koji nije utvrđen ugovorom.

4.3. Direktiva Evropske unije o potrošačkom kreditu

Direktiva o potrošačkom kreditu usvojena je tek krajem osamdesetih, gotovo deceniju nakon pojave njenog prvog nacrt, a vezana je za područje zaštite ekonomskih interesa potrošača. Cilj ove Direktive je uspostavljanje zajedničkog tržišta u oblasti kreditiranja potrošača i zaštita njihovih ekonomskih interesa, prvenstveno putem regulisanja obaveze pružanja potrebnih informacija od strane davaoca kredita i zabrane određenih nepravičnih ugovornih klauzula. Osnovne mjere kojima se štite potrošači vezane su za obavezu davaoca kredita da ih detaljno informiše o uslovima kredita, a posebno o visini kamate, načinu njene izmjene i ukupnim troškovima kredita.

Povodom načina obračunavanja ukupnih troškova i njihovog procentualnog iskazivanja - APR, neophodno ujednačavanje prakse predviđeno je dopunama Direktive usvojenim 1990. godine.

Istovremeno, Direktiva propisuje da u slučaju reklamiranja kredita koje se na bilo koji način poziva na kamatu ili troškove kredita, reklama mora sadržavati i APR (Čl. 3.).

Subjekti Direktive su definisani na sljedeći način:

Potrošač je fizička osoba koja kredit koristi za vlastite privatne potrebe, a ne u okviru komercijalne, odnosno profesionalne djelatnosti, (napomena: Direktiva ima u vidu isključivo korisnika kredita, što znači da izvan svoje zaštitne regulacije ostavlja žirante); Kreditor u smislu Direktive je fizičko ili pravno lice koje se davanjem kredita bavi u okviru svog poslovanja ili profesionalne djelatnosti.

„Sporazum o kreditu“ je sporazum kojim se davalac obavezuje da će dati potrošački kredit u

obliku odloženog plaćanja, zajma (kredita) ili drugih „sličnih finansijskih pogodnosti“. Navodi se da je izraz koji upućuje na „druge slične pogodnosti“ dobar, jer se njime pokriva veći broj novih oblika koji ne mogu da se svrstavaju u odgođeno plaćanje ili kredite.

Direktiva navodi da se krediti daju za iznose najmanje 200 do najviše 20.000 Eura.

Direktiva insistira na fiksnoj, a ne varijabilnoj kamatnoj stopi i o potrebi da o svakoj izmjeni bilo troškova ili iznosa kamate potrošač bude blagovremeno obavješten.¹²

4.3.1. Uticaj Direktive i veličina tržišta potrošačkih kredita

Kao posljedica finansijske krize, domaćinstva smanjuju svoje dugove po potrošačkim kreditima, zajmodavci su postrožili kriterijume za davanje zajmova, a nepodmireni dug po potrošačkim kreditima pao je sa 9.1 % BDP-a u 2009. na 8.2 % na kraju 2011. U pozadini te ukupne slike nalaze se značajne razlike u rasprostranjenosti potrošačkih kredita u EU, pri čemu se raspon prosječnog nepodmirenog iznosa na kraju 2011. protezao od 212 EUR po glavi stanovnika u Litvaniji do 4.111 EUR po glavi stanovnika na Kipru.

Kipar bilježi i najveći omjer potrošačkih kredita i BDP-a (19 %), a slijede ga Grčka (15 %), Mađarska (14 %), Velika Britanija (14%), Bugarska (12 %), Rumunija (11 %), Irska (11 %) i Poljska (10 %). Najmanji se omjer bilježi u Litvaniji, Luksemburgu, Estoniji i Latviji, gdje iznosi manje od 5 %.

Uprkos postojanju velikih razlika između zemalja, postoje i dokazi o tome da su se u periodu 2000.-2011. nivoi nepodmirenih potrošačkih kredita po glavi stanovnika počele ujednačavati, iako sporijim tempom.

Drugim riječima, potrošački krediti po glavi stanovnikarastu brže u državama članicama u kojima je nivo potrošačkih kredita prethodno bilo nizak, nego u državama članicama gdje je nivo potrošačkih kredita već visok.

Potrošački kredit denominiran u stranoj valuti predstavlja dodatan rizik za potrošače, a uobičajen je u nekim državama članicama, obično izvan europodručja. Primjer, udio potrošačkih kredita denominiranih u stranoj valuti u ukupnim potrošačkim kreditima stalno se povećava u Litvaniji, od samo 3% na početku 2004. do 45% krajem maja 2012. Austrija je jedina država članica iz europodručja koja bilježi nekakav oblik potrošačkog kredita u stranoj valuti.

Međutim, velik dio potrošačkih kredita u stranoj valuti sastoji se od hipotekarnih stambenih kredita, odnosno potrošačkih zajmova osiguranih hipotekama koji su uobičajeni u mnogim državama članicama iz istočne i središnje Europe, ili stambeni zajmovi. Ti udjeli osciliraju i zbog promjena deviznih kurseva.

S obzirom na finansijsku krizu, ukupna vrijednost potrošačkih kredita u nekoliko država članica posljednjih je godina u opadanju. Iako se to vremenski podudara s datumima usvajanja i provođenja Direktive, velika većina ispitanika u anketi sprovedenoj sa zajmodavcima istakla je da, prema njihovom mišljenju, donošenje i prenošenje Direktive nisu uticali na ukupan iznos novih kredita koje su odobrili. Ipak, izvjestan broj zajmodavaca naveo je da je Direktiva uticala na nove kredite koje su odobravali za kredite u domaćoj valuti. Među onima koji su uočili nekakav uticaj, neki su imali pozitivno mišljenje o tome, dok su drugi bili negativnog mišljenja.

¹² www.bib.irb.hr/datoteka/396261.Nova_Direktiva_200848EZ_o_ugovorima_o_potrosackom_12119C, 05.03.2015., 11:00.

4.3.2. Oslanjanje na potrošačke kredite u EU

Mjera u kojoj se potrošači oslanjaju na kredite za finansiranje svojih svakodnevnih potreba može se mjeriti omjerom između kreditnog toka i izdataka stanovništva. Taj omjer pokazujekoliko se udio godišnjih izdataka finansira kreditom. Ukoliko iznosi kredita koje potrošači otplate premaše iznos novopodignutih kredita, taj omjer može biti negativan i ukazivati načinjenicu da su potrošači umanjili nepodmireni iznos svog duga. Mjera u kojoj se potrošači oslanjaju na potrošačke kredite značajno se razlikuje u različitim državama članicama.

Izuzev Njemačke, u svim je državama članicama bio zabilježen porast potrošačkih kredita u odnosu na izdatke doamćinstva prije početka finansijske krize. Nakon 2007., potrošači su se u nekoliko država članica manje oslanjali na kredite, posebno u Irskoj (-1.4 %), Španiji (-1.3 %) i Velikoj Britaniji (-1.2 %). Njemačka i Slovačka jedine su dvijedržave članice u kojima je oslanjanje na potrošačke kredite nakon 2007. poraslo u odnosu naprethodno razdoblje.

Treba imati na u vidu da su neke države članice provele Direktivu nakon propisanog roka, i da su juneke od njih provele na kraju 2011. Stoga potrošači nisu imali dovoljno vremena da prilagode svoje ponašanje te da u potpunosti uživaju u pogodnostima Direktive (CCD). To objašnjava zašto je bilo teško utvrditi uticaj regulatornih poteza koje su poduzimale države članice.

Nadalje, provođenje CCD-a vremenski se poklopila s finansijskom krizom, što je uticalo natržište potrošačkih kredita.

Zajmodavci su oprezniji u davanju zajmova, a zajmoprimci suskloniji otplatama postojećih zajmova nego sklapanju novih. Ta razumljiva reakcija navedene spoljne okolnosti ograničila je potencijalan učinak koji je CCD mogla imati nadavanje prekograničnih zajmova te time na dalju integraciju Jedinstvenoga tržišta za kredite. Eksperiment s tajnim kupcima pokazao je da zajmodavci ne poštuju nekoliko odredaba CCD-a.

To se odnosi na oglašavanje i pružanje informacija prije sklapanja ugovora, i ispunjenje obaveze informisanja potrošača o njihovim pravima (ponajprije u pogledu prava na povlačenje iz ugovora u roku do prvih 14 dana i prijevremene otplate). Eksperiment s tajnim kupcima potvrđuje rezultate akcije *sweep* provedene u junu 2011. Anketa sa potrošačima pokazala je da se potrošači susreću sa problemima pri korištenju tih prava. Finansijska svijest potrošača idalje je nedovoljna. Osim toga, oni ne poznaju u cijelosti svoja prava i odredbe sadržane u ugovorima.

U tom je smislu važno osigurati da pružioc kredita svoja objašnjenja prilagode potrebama ili nivou obrazovanja potrošača.

4.3.3. Nosioci zaštite potrošača u Republici Srpskoj

Kako bi se obezbijedila što kvalitetnija realizacija politike zaštite potrošača, neophodno je uključiti veliki broj subjekata koji će biti odgovorni za njeno provođenje. Članom 120. Zakona o zaštiti potrošača, određeni su subjekti odgovorni za zaštitu potrošača u Republici Srpskoj:

1. Vlada Republike Srpske,
2. Ministarstvo finansija,
3. drugi republički organi uprave u okviru svoje nadležnosti utvrđene zakonom koji uređuje stvarnu,
4. nadležnost organa uprave, agencije i regulatorna tijela u okviru svoje nadležnosti u skladu sa zakonom kojim se uređuju njihove nadležnosti, organi jedinica lokalne samouprave,

5. Privredna komora Republike Srpske i Zanatsko-preduzetnička komora,
6. udruženja za zaštitu potrošača,
7. obrazovne institucije i mediji,
8. Republička uprava za inspeksijske poslove Republike Srpske i drugi nadležni inspeksijski organi,
9. Ombudsman u osiguranju i
10. Ombudsman za bankarski sistem.¹³

4.4. Trendovi kod potrošačkih kredita

Programi koji se bave potrošačkim kreditima i dalje će igrati glavnu ulogu u upravljanju bankama i uslugama u narednim godinama. Ne samo da su potrošački krediti među najprofitabilnijim od svih vrsta bankarskih kredita, tako i potrošači postaju obrazovaniji i sve agresivnije koriste kredite kako bi povećali svoj životni standard i uskladili svoje planove potrošnje sa očekivanim budućim prihodima.

Potrošačko kreditiranje moraće se više orijentisati u budućnosti na prikladnost, omogućavajući pojedincima i porodicama brz pristup kreditima, dok će istovremeno i dalje održavati dovoljnu kontrolu nad potrošačkim posuđivanjem kako bi se izbjeglo značajnije smanjenje kvaliteta kredita. To će u budućnosti biti ozbiljan problem, jer će agresivni zajmodavci potrošačkih kredita velikog obima isticati pojam „instant kredita“ u njihovim opreznim i praktičnim granicama.

Većina tipova potrošačkih kredita zadnjih godina je u porastu, zbog rastuće privrede i jake konkurencije između zajmodavaca ovih kredita.

5. ISTRAŽIVAČKI RAD – PONUDE POTROŠAČKIH KREDITA U REPUBLICI SRPSKOJ

5.1. Uvod

Istraživački rad obuhvata analizu ponuda potrošačkih kredita u UniCredit Bank Banja Luka i Nova banka a.d Banja Luka. Istraživanje obuhvata analizu uslova potrošačkih kredita u navedenim bankama, ponude kredita odnosno koja banka nudi raznovrsniju ponudu, kamatne stope, povoljnost potrošačkih kredita za stanovništvo koje plasiraju navedene banke.

5.1.1. UniCredit Bank Banja Luka

UniCredit Bank Banja Luka je banka „kćerka“ UniCredit Bank Austria AG, članice UniCredit Group. Zajedno sa UniCredit, UniCredit Bank Austria AG rukovodi vodećom mrežom poslovnih jedinica u centralnoj i Istočnoj Evropi sa preko 2900 poslovnih jedinica. Zapošaljava 60.000 zaposlenih koji servisiraju 17 miliona klijenata u 24 zemlje.

UniCredit Bank Banja Luka osnovana je 1911. godine, sa sjedištem u Banjoj Luci. Banka je sa najdužom tradicijom poslovanja u Bosni i Hercegovini. U istoriji dugoj preko 100 godina ova

¹³ www.azors.ba/azors/lat/pod_akti/ombudsman/05.03.2015., 11:00

banka je prolazila kroz najrazličitije transformacije i uspješno poslovala u različitim pravnim i organizacionim formama u okviru većeg broja banaka i bankarskih sistema.

Pod imenom Banjalučka banka d.d. Banja Luka prvi put se pojavljuje krajem 1989.godine, kao dioničarsko društvo sa većinskim državnim kapitalom.

Početak 2002. godine izvršen je proces vlasničke transformacije i banka mijenja naziv u Nova Banjalučka Banka a.d. Banja Luka.

Od 01. juna 2008. godine, Nova Banjalučka Banka posluje pod nazivom UniCredit Bank Banja Luka. Prepoznatljiva po svom karakteru, dugogodišnjoj tradiciji i imidžu koji je stekla u javnosti i među klijentima, UniCredit Bank Banja Luka održava stare i gradi nove odnose i relacije po principu nova Banka - stari prijatelji. Sa jasno utvrđenim ciljevima, angažovanjem stručnog i profesionalnog menadžerskog tima, dinamički postavljenom organizacijom poslovanja i tržišnom orijentacijom, Banka je u kratkom vremenskom periodu postigla značajne rezultate i sve se više nameće kao ozbiljan kandidat za jednog od lidera u bankarskom sektoru i nosioca razvoja ekonomije u cjelini. UniCredit je četvrta najveća banka u Evropi. Zajedno sa HVB Group i UniCredit Bank Austria AG, prva prava Evropska banka je počela sa radom.

Vlasnička i upravljačka struktura:

UniCredit Bank Austria AG je većinski vlasnik sa 98,388749% učešća u osnovnom (akcionarskom) kapitalu Banke i istim procentualnim učešćem u akcijama sa pravom glasa.

Učešće ostalih akcionara Banke u osnovnom kapitalu Banke iznosi 1,611251%.

5.1.2. Nova banka a.d. Banja Luka

Nova banka AD Banja Luka posluje na tržištu Bosne i Hercegovine od 1999. godine i to kao jedna od prvih privatnih banaka u Bosni i Hercegovini. Od tada pa do danas, banka je izrasla u jednu od vodećih banaka u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini.

Banka nudi širok portfolio tradicionalnih bankarskih usluga (uključujući različite vrste kredita, dokumentarnih poslova, depozita i štednje, platnih transakcija i transfera novca, mjenjačkih poslova i slična), ali takođe obavlja i veliki broj primarno nebankarskih aktivnosti kao što su brokerske operacije, kastodi poslovanje, factoring i forfeiting.

Vizija banke je kontinuirano biti pouzdana i najprofitabilnija banka srednje veličine u Bosni i Hercegovini.

Vizija banke je da bude pouzdana i najprofitabilnija banka srednje veličine u bankarskom sektoru u Bosni i Hercegovini, prisutna u najvećim gradovima u zemlji i fokusirana na visokokvalitetne proizvode i usluge koje u potpunosti zadovoljavaju potrebe klijenata, primarno stanovništvo i SME.

Misija banke je distribucija velikog broja standardnih proizvoda kroz centralizovan sistem koji je automatizovan do najveće moguće mjere.

Kao etabliran tržišni igrač, banka je prepoznata kao veoma interesantan i poželjan poslodavac, te je sa 31. decembrom 2013. godine imala 634 zaposlena. Korporativna kultura banke je rezultovala visokim stepenom lojalnosti i izuzetno motivisanim zaposlenima, koji rade u 59 organizacionih dijelova.

Banka ima dobar nivo likvidnosti, solventnosti i profitabilnosti, te kapitalnu adekvatnost iznad minimuma propisanog zakonom. Akcionarski kapital banke iznosi 94.435.314,00 KM i formiran je kroz XXIV emisija hartija od vrijednosti. Banka ima veoma izraženu diverzifikaciju

vlasništva.

Posljednjih nekoliko godina banka je zabilježila izrazit rast u svim poljima i segmentima, što je rezultovalo visokim nivoom profitabilnosti u odnosu na banke koje posluju na tržištu Bosne i Hercegovine. Banka je pokrenula veliki broj aktivnosti na diferenciranju i jačanju korporativnog identiteta, društveno odgovornog upravljanja i implementaciji standarda korporativnog upravljanja, što je zajednica u kojoj banka posluje prepoznala i priznala kroz veoma značajne nagrade.

5.2. Ponude potrošačkih kredita

5.2.1. Nova banka a.d. Banja Luka nudi potrošačke kredite po sljedećim uslovima:

- Nenamjenski krediti
- Nenamjenski kredit Vam omogućava rješavanje potreba za gotovim novcem. Odobrena sredstva mogu se koristiti prema vlastitim potrebama, a uplaćuju se na račun.

Iznos	do 50.000,00 KM
Rok	Do 15 godina, za Klijente Banke
Kamatna stopa	<p>Kamatna stopa je fiksna i na godišnjem nivou iznosi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ do 12 mjeseci: 4,39%; ○ od 13 do 60 mjeseci: 6,45%; ○ od 61 do 120 mjeseci: 6,95%; ○ od 121 do 180 mjeseci: 7,35%; <p>(EKS je od 8,77% do 14,76% a izračunata je za maksimalan iznos kredita a 1.000,00 KM dozvoljenog prekoračenja, rok otplate, nominalnu kamatnu stopu i sve druge poznate naknade i troškove u momentu sačinjavanja letka, koji su direktno povezani sa odobravanjem i korištenjem kredita).</p>
Korišćenje	<ul style="list-style-type: none"> ○ paketa računa Nove banke, ○ dozvoljenog prekoračenja po tekućem računu sa najnižim kamatnim stopama, bez naknade u prvoj godini korištenja (troškovi korištenja su uračunati u obračun EKS)
Naknade	<p>Naknada za obradu kredita: 1,70%, minimalno 50,00 KM</p> <p>Naknada za vođenje kreditne partije: 1,50 KM mjesečno, unaprijed za cijeli period otplate kredita</p>
Obezbjedenje	<ul style="list-style-type: none"> ○ Do 10.000,00 KM mjenica korisnika kredita ○ Preko 10.000,00 KM mjenica korisnika kredita i polisa osiguranja života ○ Za kredite preko 12 godina otplate umjesto polise osiguranja života potrebna je hipoteka i polisa osiguranja kolaterala. <p>Banka ima pravo tražiti dodatne instrumente obezbjeđenja</p>

Tabela 5.2.1. Nenamjenski kredit Nova banka a.d. Banja Luka

Iznos/ Kamatna stopa	Rok (godina)						
	1	3	5	7	10	12	15
	4,39%	6,45%		6,95%		7,35%	
10.000	853,28	306,26	195,43	150,68	115,85	104,71	91,85
20.000	1.706,56	612,53	390,85	301,36	231,70	209,43	183,70
30.000	2.559,85	918,79	586,28	452,05	347,55	314,14	275,55
40.000	3.413,13	1.225,05	781,71	602,73	463,40	418,85	367,40
50.000	4.266,41	1.531,31	977,14	753,41	579,25	523,57	459,25

Tabela 5.2.1. Anuitetni plan

5.2.2. Unicredit banka a.d. Banja Luka nudi potrošačke kredite po sljedećim uslovima:

Rok:	do 15 godina
Kamatna stopa:	od 7.49% do 8.49%
Iznos:	do 40 000 KM, a za kredite sa hipotekom iznos zavisi od procjene vrijednosti nekretnine
Naknada:	od 0% na iznos kredita koji se odobrava za otkup kredita u drugoj banci 0.40% za korisnike Premium paketa 0.50% za klijente koji primaju platu preko naše Banke 1.50% za ostale
Kolaterali:	mjenica, jamac/ci, depozit, hipoteka za kredite od 10-15 godina otplate i saglasnost za zapljenu i isplatu dijela plate

Tabela 5.2.2. Nenamjenski kredit Unicredit banka a.d. Banja Luka

iznos / mjeseci	24	36	60	120	156	180
KAMATNA STOPA	7.49%	7.99%	7.99%	7.99%	8.49%	8.49%
10000	452.43	315.32	204.14	122.14	107.25	99.59
20000	904.50	630.38	408.46	244.93	214.59	199.27
40000	1809.01	1260.76	816.93	489.86	429.19	398.55
80000	3618.02	2521.52	1633.87	979.72	858.37	797.10

Tabela 5.2.2. Anuitetni plan (kamatna stopa od 7.49% do 8.49%)

EKS je 8.86% obračunat na iznos od 40.000 KM, rok od 120 mjeseci, KS 7.99%, naknadu za obradu kredita od 0.40% uključujući i ostale direktne troškove.

Potrebna dokumentacija:

- Kopije ličnih karata za:
 1. Podnosioca zahtjeva
 2. Sudužnika
 3. Jemca

- Kopija zahtjeva za prijavu-odjavu prebivališta-boravišta ili jedan od računa za telefon, struju i sl., koji glasi na:
 1. Podnosioca zahtjeva
 2. Sudužnika
 3. Jemca

- Ovjerena potvrda poslodavca da je podnosilac zahtjeva u stalnom radnom odnosu na neodređeno vrijeme i platne liste za period 6 mjeseci, kao i rekapitulacije plaćenih neto poreza i doprinosa ovjerena od strane banke minimalno poslednja 3 uzastopna mjeseca (za korisnike penzija ili lične porodične invalidnine – kopija posljednjeg čeka):
 1. Podnosioca zahtjeva
 2. Sudužnika
 3. Jemca

5.3. Zaključak istraživanja

Istraživački rad zasnovan je na analizi potrošačkih kredita, kredita za stanovništvo koje nude UniCredi Bank Banja Luka i Nova banka a.d. Banja Luka.

Riječ je o nenamjenskim potrošačkim kreditima.

Ponuda kredita ove dvije banke je raznovrsna. Ponude se razlikuju po kamatnim stopama, iznosu kredita i drugim uslovima.

Nova banka a.d. Banja Luka u svojoj ponudi nudi nenamjenski potrošački kredit do 50.000 KM, sa rokom otplate na 15 godina, za klijente banke. UniCredit Bank Banja Luka za isti period otplate na 15. godina, u svojoj ponudi ima nenamjenski kredit u iznosu od 40.000 KM.

Kamatna stopa u Novoj banci a.d BL je povoljna, s obzirom da u drugoj banci imamo manji iznos kredita, može se zaključiti da je kamatna stopa u Nova banka a.d BL povoljnija u odnosu na drugu banku. Takođe, primjetno je da Nova banka u svojoj ponudi kada je riječ o kamatnoj stopi naglašava da je kamatna stopa fiksna i na godišnjem nivou i daje pregled za više razdoblja otplate i iznos u zavisnosti od peroda otplate kredita.

Primjetno je da Nova banka a.d. Banja Luka ima raznovrsniju ponudu i pogodnosti za svoje klijente. Klijenti ove banke na usluzi imaju mogućnost korišćenja paketa računa Nove banke, dozvoljenog prekoračenja po tekućem računu sa najnižim kamatnim stopama, bez naknade u prvoj godini korištenja (troškovi korištenja su uračunati u obračun EKS).

Što se tiče ostalih uslova, banke imaju različite iznose troškove naknade za obradu zahtjeva, kao i različite uslove što se tiče obezbjeđenja kredita.

Povoljniji uslovi za obradu zahtjeva za kredit nudi UniCredit Bank Banja Luka.

Kada je u pitanju potrebna dokumentacija, banke zahtjevaju istu dokumentaciju.

Na kraju istraživanja, može se zaključiti da je ponuda potrošačkih kredita ovih banaka raznovrsna i različita. Banke se trude da svojim klijentima ponude najbolje uslove i odgovarajuće kamatne stope, a na klijentima je da na osnovu svojih potreba izaberu za sebe odgovarajući kredit, a samim tim i odgovarajuću banku kao davaoca usluga kreditiranja.

6. ZAKLJUČAK

Sve više banaka okreće se poslovanju sa stanovništvom kao najsigurnijem obliku plasmana kredita. Na potrošačko kreditiranje sve više utiču državni zakoni i odredbe. Većina pravila se odnosi na jasno davanje na znanje potrošaču svih značajnijih detalja iz ugovora o kreditu, i zabranu diskriminacije prema dobi, polu, rasi, i drugim činiocima pri odobravanju kredita i postavljanju kamatnih stopa.

Potrošačko kreditiranje nosi svoje vlastite značajne izazove za banke. Ovi krediti imaju više startne kamatne stope nego što ih imaju druge vrste kredita. Odobravanje kvalitetnih potrošačkih kredita zasniva se na procjeni karaktera i osjećaja odgovornosti zajmoprimca.

Konkurencija između ponuđača potrošačkih kredita je značajan faktor oblikovanja kamatnih stopa potrošačkih kredita.

Postavlja se pitanje zašto su visoke kamatne stope na potrošačke kredite?

Potrošački krediti imaju tendenciju da su ciklični osjetljivi. Oni rastu u periodima ekonomske ekspanzije, kada potrošači sa više optimizma gledaju na budućnost.

Sa druge strane kada privreda uđe u fazu recesije većina stanovništva sa više pesimizma gleda na budućnost, posebno kada preovladava nezaposlenost i prema tome redukuju svoje pozajmice od banaka.

Nakon svega izloženog jasno je uočljiva uloga kredita kako za stanovništvo tako i za privredu. Kredit omogućuje racionalno i efikasno korišćenje novčanih sredstava, koja su koncentrisana u bankama.

To su novčana sredstva cjelokupne društvene reprodukcije, jer se cjelokupno poslovanje naših preduzeća i drugih privrednih organizacija vrši isključivo preko banaka.

U bankama se koncentrišu i značajna sredstva koja su deponovana u vidu uloga na štednju.

Time se stvara veliki novčani potencijal, koji može da se usmjeri u društveno najopravdanije svrhe i putem kojeg se mogu ostvarivati najrazličitiji privredni poduhvati.

Kreditiranje stanovništva u Republici Srpskoj je u porastu. Banke nude široku paletu kredita za stanovništvo, čije se ponude razlikuju od banke do banke.

Potrošački krediti kao značajni oblik kreditiranja stanovništva zastupljen je u bankama Republike Srpske u različitim ponudama i pod različitim uslovima.

Značaj potrošačkih kredita za stanovništvo u najvećoj mjeri proizilazi iz uticaja koji ovi krediti imaju na porast standarda građana, preko kojeg se ostvaruju osnovni ciljevi potrošačkih kredita, podsticanje potrošnje preko kojih stanovništvo podmiruje svoje potrebe.

Pored značaja potrošačkih kredita za stanovništvo, banke takođe imaju veliki značaj na osnovu ovih kredita.

Kreditni za stanovništvo predstavljaju za banku glavni izvor sredstava, a to su tekući račun i štednja.

7. LITERATURA

Bjelica Vojin, Božidar Raičević, Stanko Radmilović, Blagoje Babić i Marko Radičević. 2001. *Finansije (teorija i praksa)*. Novi Sad: Ekonomski fakultet.

Ćirović, Milutin. 2001. *Bankarstvo*. Beograd: Ekonomski fakultet.

Ćirović. M. 2006. *Bankarstvo, European Center for Peace and Development*: Beograd, str. 101.

Ćurčić, N. Uroš. 1995. *Bankarski portfolio menadžment (strategijsko upravljanje bankom, bilansom i portfolio rizicima banke)*. Novi Sad.

Đukić Đorđe, Vojin Bjelica i Života Ristić. 2003. *Bankarstvo*. Beograd: Ekonomski fakultet.

Rose S. Peter, 2003. *Menadžment komercijalnih banaka*. Zagreb: Mate d.o.o.

Rose S. Peter i Sylvia C. Hudgins. 2005. *Bankarski menadžment i inansijske usluge*. Beograd: Data status.

Vunjak, M. Nenad, i Ljubomir D. Kovačević. 2006. *Bankarstvo (Bankarski menadžment)*. Subotica: Ekonomski fakultet.

Zakon o Agenciji za bankarstvo Republike Srpske. br. 10/98, 16/00, 18/01, 71/02, 18/03, 39/03, 123/06. Službeni glasnik Republike Srpske.

Zakon o bankama Republike Srpske.

Zakon o zaštiti potrošača. br.79/2005. Službeni glasnik Republike Srpske.

Zakon o zaštiti potrošača u Bosni i Hercegovini.

Direktiva EU o potrošačkom kreditu.

2015. www.bib.irb.hr/datoteka/396261.Nova_Direktiva_200848EZ_o_ugovorima_o_potrosackom_12119_C-

Nenamjenski krediti-kredit. 2015. www.novabanka.com/Kredit/1008/

Nenamjenski kredit. 2015. [www.unicreditbank-bl.ba/wps/wcm/connect/ubb_ba/ubb_public/Stanovnistvo/Kredit/](http://www.unicreditbank-bl.ba/wps/wcm/connect/ubb_ba/ubb_public/Stanovnistvo/Kredit/O-banci)

O-banci. 2015. www.novabanka.com/Nova-Banka/100/

O banci. 2015. www.unicreditbank-bl.ba/wps/wcm/connect/ubb_public/

Prava potrošača. 2015. www.hup.hr/potrosacki-kredit

Program ZPRS 2013-14. 2015. www.azors.ba/azors/lat/pod_akti/ombudsman/

